

Kulttuuriperinnön kuva 2023

– Metsähallituksen julkisten hallinto- tehtävien hallinnassa olevan kulttuuri- omaisuuden kuva vuonna 2023

Hilja Palviainen, Tanja Tenhunen, Päivi Tervonen, Siiri Tolonen,
Tapani Tuovinen, Anu Vauramo ja Tuija Väli-Torala

Hilja Palviainen, Tanja Tenhunen, Päivi Tervonen, Siiri Tolonen,
Tapani Tuovinen, Anu Vauramo ja Tuija Väli-Torala
Metsähallitus, Luontopalvelut
etunimi.sukunimi(at)metsa.fi

Kansikuva: Yläkuvassa Linnansaaren torpan kaskimaisema. Kuva: Vesa
Laulumaa. Pienet kuvat vasemmalta oikealle: Kalamaja Västra Norr-
skärillä. Kuva: Tuija Väli-Torala; Tiaisen torppa. Kuva: Päivi Tervonen;
Raaseporin rauniolinna. Kuva: Tuija Väli-Torala.

Översättning: Lingsoft Language Services

© Metsähallitus, Vantaa, 2024

ISSN-L 1235-6549

ISSN (verkkojulkaisu) 1799-537X

ISBN 978-952-377-126-0 (pdf)

Hilja Palviainen, Tanja Tenhunen, Päivi Tervonen, Siiri Tolonen,
Tapani Tuovinen, Anu Vauramo ja Tuija Väli-Torala

Kulttuuriperinnön kuva 2023
– Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien
hallinnassa olevan kulttuuriomaisuuden kuva
vuonna 2023

Kuvailulehti

Julkaisija	Metsähallitus	Julkaisu-aika	11.6.2024
Luottamuksellisuus	Julkinen	Asianumero	MH 4483/2024
Tekijä(t)	Hilja Palviainen, Tanja Tenhunen, Päivi Tervonen, Siiri Tolonen, Tapani Tuovinen, Anu Vauramo ja Tuija Väli-Torala		
Julkaisun nimi	Kulttuuriperinnön kuva 2023 – Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien hallinnassa olevan kulttuuriomaisuuden kuva vuonna 2023		

Tiivistelmä

Merkittävä osa valtion kulttuuriomaisuudesta on Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien (JHT) hallinnassa ja hoidossa. JHT toteuttaa näin lakisääteistä tehtävänsä kulttuuriomaisuuden vaalijana ja saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytysten turvaajana. Kulttuuriomaisuuden hoidolla toteutetaan myös kansallisia strategioita, kansainvälisiä sopimuksia ja valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita.

JHT:n kulttuuriomaisuudelle ominaista on maantieteellinen ja ajallinen kattavuus sekä sijainti suo-
jelualueilla, joilla on muihin alueisiin verrattuna vähän maankäyttöpaineita. JHT:n kohteet heijas-
tavat erityisesti taka- ja erämaiden luonnonresurssien käyttöä, mutta valtion kiinteistöstrategiaan
kuuluvan omaisuuden keskittämisen myötä JHT:n hallintaan on siirretty myös valtion keskushallin-
non historiaan kuuluvaa kulttuuriomaisuutta.

Lähtökohtana kulttuuriomaisuuden hallinnoinnille ja hoidolle on ajantasainen ja oikeellinen tieto. Tämä selvitys on tehty ympäristöministeriön tulostavoitteena, ja sen tiedot perustuvat lokakuun 2023 tilanteeseen. JHT:n hallinnoimilla alueilla on 7 163 arkeologista kohdetta, joista 3 020 on lainsuojaisia kiinteitä muinaisjäännöksiä (8 % Suomen kohteista). Suojeltuja rakennuksia ja raken-
nelmia JHT:n hallinnassa on 578.

JHT on priorisoinut hallinnassaan olevista kohteista kulttuurihistorialliset arvokohteet, joita hoide-
taan tavoitteellisesti. Tämän työn yhteydessä päivitettiin priorisointi ja kohteiden hoidon laadun
tavoitteet, jotka asetettiin vuoteen 2030. JHT:n kulttuurihistoriallisiin arvokohteisiin kuuluu nyt 219
kohdekokonaisuutta, joista puolet on arkeologisia ja puolet rakennusperinnön kohdekokonaisuuk-
sia.

Kulttuurihistoriallisilla arvokohteilla ylläpito vaatii selvitysten mukaan 1,8 milj. euron vuosittaisen
rahoituksen. Kulttuurihistoriallisiin arvokohteisiin kohdentuva korjausvelka on päivitetty kohdejou-
kon tarpeiden mukaiseksi ja se on nyt 56,6 miljoonaa euroa. Tästä summasta 17,4 miljoonaa euroa
on rakennusperinnön korjausvelkaa, 25,8 miljoonaa euroa rauniolinnojen ja -linnoitusten, 1,2 mil-
joonaa muiden arkeologisten kohteiden ja 12,2 miljoonaa Vallisaaren arvokohteiden korjausvelkaa.

Monet JHT:n arvokohteet ovat käytössä osana JHT:n palveluvarustusta, nähtävyyden kohteena tai
vuokrattuna ulkopuoliselle toimijalle. Käytön kestävyden varmistaminen on keskeinen osa arvo-
kohteen hoitoa. JHT:n keskeisimmillä matkailukäytössä olevilla kulttuurihistoriallisilla arvoko-
hteilla, niin kutsuilla historiakohteilla, seurataan käyntimääriä ja taloudellista vaikuttavuutta. Vuonna
2022 historiakohteille tehtiin 9 % kaikista JHT:n kohteiden käynneistä. Historiakohteet toivat
paikallistalouteen kokonaistuloa 22,6 milj. € ja -työllisyyttä 189 henkilötyövuotta.

Kohteiden korjausvelan kasvun hillitsemisessä avainasemassa on riittävä ja oikein mitoitettu
huolto, ylläpito ja kohteiden tilan seuranta. Nykyiset voimavarat eivät ole riittäviä kohteiden suoje-
lutavoitteen mukaiseen ylläpitoon ja seurantaan.

Avainsanat	kulttuuriomaisuus, valtion kiinteistöstrategia, rakennusperintö, arkeologinen perintö, valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, saamelainen kulttuuriympäristö, elävä perintö, Metsähallituksen kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden arvottamisavain, kulttuuriomaisuuden korjausvelka, luonnonsuojelualueiden kulttuuriympäristöt		
Sarjan nimi ja numero	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 255		
ISSN-L	1235-6549	ISSN (verkkojulkaisu)	1799-537X
ISBN (pdf)	978-952-377-126-0		
Sivumäärä	53 s.	Kieli	Suomi
Kustantaja	Metsähallitus, Luontopalvelut		

Presentationsblad

Utgivare	Forststyrelsen	Utgivningsdatum	11.6.2024
Sekretessgrad	Offentlig	Diarienummer	MH 4483/2024
Författare	Hilja Palviainen, Tanja Tenhunen, Päivi Tervonen, Siiri Tolonen, Tapani Tuovinen, Anu Vauramo och Tuija Väli-Torala		
Publikation	Bilden av kulturarvet 2023 – bilden av kulturegendomen som förvaltas av Forststyrelsens offentliga förvaltningsuppgifter 2023		

Sammandrag

En betydande del av statens kulturegendom förvaltas och sköts av Forststyrelsens offentliga förvaltningsuppgifter (OFU). OFU fullgör på detta sätt sin lagstadgade uppgift att värna om kulturegendomen och trygga förutsättningarna för utövandet av samekulturen. Genom skötseln av kulturegendomen verkställs också nationella strategier, internationella avtal och riksomfattande mål för områdesanvändningen.

OFU:s kulturegendom kännetecknas av sin geografiska och tidsmässiga omfattning och sitt läge i skyddsområden, där belastningen från markanvändningen är låg jämfört med andra områden. OFU:s objekt återspeglar särskilt användningen av naturresurserna i öde- och vildmarkerna, men i och med centraliseringen av egendomen i statens fastighetsstrategi har även kulturegendom som hör till statens centralförvaltning överförts i OFU:s besittning.

Utgångspunkten för förvaltningen och skötseln av kulturegendomen är aktuell och korrekt information. Denna utredning har gjorts som ett resultatmål för miljöministeriet och dess uppgifter grundar sig på situationen i oktober 2023. I de områden som förvaltas av OFU finns 7 163 arkeologiska objekt, varav 3 020 är fasta fornlämningar som är skyddade enligt lag (8 procent av objekten i Finland). OFU besitter 578 skyddade byggnader och konstruktioner.

OFU har prioriterat de kulturhistoriska värdeobjekten i dess besittning, och dessa sköts målinriktat. I samband med detta arbete uppdaterades prioriteringen och målen för skötseln av objekten, som ställdes upp fram till 2030. OFU:s kulturhistoriska värdeobjekt omfattar nu 219 objektshelheter, varav hälften är arkeologiska helheter och hälften objektshelheter inom byggnadsarvet.

Upprätthållandet av kulturhistoriska värdeobjekt kräver enligt utredningar en årlig finansiering på 1,8 miljoner euro. Reparationsskulden för de kulturhistoriska värdeobjekten har uppdaterats enligt målgruppens behov och uppgår nu till 56,6 miljoner euro. Av denna summa är 17,4 miljoner euro reparationsskuld för byggnadsarvet, 25,8 miljoner euro reparationsskuld för slotts- och fästningsruiner, 1,2 miljoner euro reparationsskuld för andra arkeologiska objekt och 12,2 miljoner euro reparationsskuld för Skanslandets värdeobjekt.

Många av OFU:s värdeobjekt används som en del av OFU:s serviceutrustning, som sevärdhetsobjekt eller uthyrda till en utomstående aktör. Säkerställandet av en hållbar användning är en central del av skötseln av värdeobjektet. Vid OFU:s viktigaste kulturhistoriska värdeobjekt som används för turism, så kallade historiska objekt, följs antalet besök och den ekonomiska effekten upp. År 2022 gjordes 9 procent av alla besök på OFU:s objekt på de historiska objekten. De historiska objekten gav den lokala ekonomin en totalinkomst på 22,6 miljoner euro och en totalsysselsättning på 189 årsverken.

För att dämpa ökningen av objektens reparationsskuld spelar en tillräcklig och rätt dimensionerad skötsel, underhåll och uppföljning av objektens tillstånd en nyckelroll. De nuvarande resurserna är inte tillräckliga för att underhålla och följa upp objekten i enlighet med skyddsmålet.

Nyckelord kulturegendom, statens fastighetsstrategi, byggnadsarv, arkeologiskt arv, riksomfattande mål för områdesanvändningen, samisk kulturmiljö, levande arv, värderingsnyckeln för Forststyrelsens kulturhistoriska fastighetsförmögenhet, reparationsskuld för kulturegendom, kulturmiljöer i naturskyddsområden

Seriens namn och nummer	Forststyrelsens naturskyddspublicationer. Serie A 255		
ISSN-L	1235-6549	ISSN (online)	1799-537X
ISBN (pdf)	978-952-377-126-0		
Sidantal	53 s.	Språk	Finska
Förlag	Forststyrelsen, Naturtjänster		

Sisällys

Johdanto	9
I JHT:n hallinnassa oleva kulttuuriomaisuus	11
1 Merkitys.....	11
Rakennusperintö - määrä ja laatu	12
Arkeologiset kohteet – määrä ja laatu	13
Linnat ja linnoitukset – määrä ja laatu	14
JHT:n hallinnoimien valtion maiden ja vesien käytön historia	14
Metsämaiseman kulttuuriperintö – valtion metsien maankäytön historiasta.....	14
Mereinen kulttuuriympäristö – kalastuksesta kasarmialueille	15
Vallan linnakkeet	16
Hylkääminen – raunioituminen – restaurointi.....	18
2 Velvoitteet.....	18
Lait vaalivat kulttuuriperintöä	18
Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteuttaminen	19
Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet	20
Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt	21
Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet	21
Saamelainen kulttuuriympäristö	21
Kansainväliset sopimukset ja niiden raportointi	23
3 Hoito.....	24
Tiedonkeruu, laatu ja kattavuus	24
Hoidon priorisointi – arvokohteiden hoito	25
Rakennusperinnön hoito	25
Arkeologisten kohteiden hoito	26
Raunioiden hoito	28
4 Käyttö	29
Elävän perinnön ylläpito.....	29
JHT:n historiakohteet	30
Käynti JHT:n historiakohteella	31
Historiakohteiden paikallistaloudelliset vaikutukset.....	32
5 Voimavarat.....	33
Henkilöstö.....	33
Kulttuuriomaisuuden hoidon rahoitus	33
Kulttuuriperintötiedon keruun rahoitus	33
Hankinnat kulttuuriomaisuuden hoidon välineenä.....	34
Toiminnan laatu.....	35

II Kulttuurihistorialliset arvokohteet 2023 ja hoidon tavoitteet	37
Uusi arvokohdejoukko 2023	37
Arvokohteet arvottamisavaimessa	38
Hoitotavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi	40
Ylläpidon vaatimat voimavarat.....	42
Hoidon laatuluokituksen vaikuttavuus	42
Arvokohteiden korjausvelasta	43
Valtion kiinteistöstrategiaan (STRAVA) liittyvät esitykset	46
Loppusanat.....	48
Lähteet.....	49
Liitteet	51
Liite 1 Käytölle asetettuja tavoitteita - Valtion linjaukset ja strategiat	51
Liite 2 Kansallispuistojen kulttuuriperintöinventoinnit 2006–2023.....	53

Johdanto

Tämä raportti antaa kokonaiskuvan Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien (jäljempänä JHT) hallinnassa olevasta valtion kulttuuriomaisuudesta. Raportin ensimmäinen osa kuvaa tämän kulttuuriomaisuuden merkitystä, määrää ja laatua, kohteisiin liittyviä velvoitteita sekä kohteiden hoidon ja käytön periaatteita ja JHT:n kulttuuriomaisuuden hallinnointiin käytössä olevia voimavaroja. Raportin toinen osa sisältää JHT:n hoidossa olevien kulttuurihistoriallisten arvokohteiden kuvauksen sekä hoidon tavoitteiden, ylläpitokustannusten ja korjausvelan tarkastelun. Arvokohdejoukon päivitys on tehty osana tätä työtä.

JHT:n kulttuuriomaisuuden kokonais selvitys on ympäristöministeriöltä saatu tulostavoite vuodelle 2023. Selvityksen ovat laatineet JHT:n kulttuuriperinnön erityisasiantuntijat Hilja Palviainen, Tanja Tenhunen, Päivi Tervonen, Siiri Tolonen, Tapani Tuovinen, Anu Vauramo ja Tuija Väli-Torala.

Raportin laatimisessa on käytetty pääasiallisina lähteinä Metsähallituksen, Museoviraston ja Suomen ympäristökeskuksen paikkatietoaineistoja sekä JHT:n ja Suomen maailmanperintökohteiden yhdistyksen tuottamia kävijätutkimuksia. Raportin tilastot ja muu numeroaineisto ovat lokakuulta 2023 ja perustuvat Metsähallituksen tietojärjestelmiin.

Koveron kruununmetsätorppa Seitsemisen kansallispuistossa kuvastaa hyvin Metsähallituksen vanhin maankäyttöä. Kovero toimii nykyään Metsähallituksen perinnetilana. Kuva: Hilja Palviainen / Metsähallitus.

Raportissa käytettyjä keskeisiä käsitteitä:

- JHT:n kulttuurihistorialliset arvokohteet = JHT:n hallinnassa olevia priorisoituja rakennusperintökohteita ja arkeologisia kohteita, joita JHT hoitaa tavoitteellisesti. Arvokohde muodostuu yhdestä tai useammasta toisiinsa liittyvästä kohteesta, esimerkiksi saman pihapiirin rakennuksista.
- JHT:n historiakohteet = JHT:n erikseen määrittämä joukko matkailu- ja nähtävyysskäytössä olevia kulttuuriperintökohteita, joiden käyntimääriä ja taloudellista vaikuttavuutta seurataan systemaattisesti. Vuonna 2023 historiakohteisiin kuului yhdeksän kohdetta, ja ne sisältyvät JHT:n kulttuurihistoriallisiin arvokohteisiin.
- Kulttuuriperintökohteet = Arkeologiset kohteet ja rakennusperintökohteet
- Kulttuuriomaisuus = Arkeologiset kohteet, rakennusperintökohteet ja kulttuurimaisema
- Suojelualue = Perustetut luonnonsuojelualueet, luonnonsuojelualueiksi myöhemmin perustettavat alueet, erämaa-alueet sekä Metsähallituksen omilla päätöksillään suojelemat JHT:n hallinnassa olevat alueet.

I JHT:n hallinnassa oleva kulttuuriomaisuus

1 Merkitys

Valtion maa- ja vesiomaisuuden sekä rakennetun kiinteistöomaisuuden keskittäminen, uusien suojelualueiden perustaminen, maa-hankinnat ja muiden valtion laitosten toiminnan muutokset ovat kasvattaneet Metsähallituksen Julkisten hallintotehtävien vastuita kulttuuriomaisuuden hallinnoijana ja hoitajana jo vuosikymmeniä. Tänä päivänä JHT:n hallinnassa oleva kulttuuriomaisuus, kulttuuriympäristöt ja niihin kuuluva rakennusperintö ja arkeologiset kohteet, muodostavat sekä arvokkaita ympäristöhistoriallisia kokonaisuuksia että luontevia hoidollisia kohteita.

JHT:n hallinnoimat maa- ja vesialueet ja kautuvat maantieteellisesti kattavasti, ja niillä oleva kulttuuriomaisuus kuvastaa monimuotoisesti menneisyytemme ajallisia ja paikallisia ulottuvuuksia. Kohteet heijastavat erityi-

sesti taka- ja erämaiden metsien, tuntureiden ja ulkosaariston luonnonresurssien käyttöä. JHT tallentaa ainoana Suomessa näin laajasti valtiolliseen toimintaan perustuvaa elinkeinohistoriaa metsänhoidon rakennusten ja kaup-pamerenkulun kautta porotalouteen. Samalla kruununmaiden asuttaminen kuvaa hyvin elinkeinohistoriallisia innovaatioita, ihmisen luontosuhdetta ja sopeutumista muuttuvassa ympäristössä. Merkittävän kokonaisuuden muodostavat myös historiallisen keskusval-lan kohteet, joiden kautta piirtyy kuva val-tion suhteesta hallinnoimiinsa alueisiin ja sen väestöön sekä valtioiden välisistä vuorovaiku-tussuhteista.

Suojelualueet eivät suojele pelkästään luontoa, vaan myös siellä olevaa kulttuuri-omaisuutta. Suojelualueilla kulttuuriperintö-kohteet ja niiden ympäristö ovat paremmas-

Linnansaaren torpan pihapiirissä yhdistyy arkeologinen kulttuuriperintö, rakennusperintö sekä niiden yhteys maisemaan. Kuva: Vesa Laulumaa / Museoviraston arkeologiset kenttäpalvelut.

sa ja pysyvämässä turvassa alueidenkäyttöä kuin missään muualla. Tämä mahdollistaa useista kohteista muodostuvien ajallisten ja toiminnallisten kokonaisuuksien sekä vielä löytämättömien kohteiden säilymisen ylisukupolisesti.

Kansallispuistojen ja muiden retkeilykäytössä olevien alueiden kulttuuriympäristöt antavat mahdollisuuden aitojen historiaelämysten kokemiseen alkuperäisissä ympäristöissä. Monet kohteet ovat suosittuja alueellisia matkailukohteita, joilla on aluetaloudellista merkitystä. Kulttuuriperintöbarometrin (Hyry 2021) ja historiakohteiden kävijätutkimusten mukaan kulttuuriperintö ja kohteilla vierailu lisää tietoisuutta menneisyydestä, vahvistaa identiteettiä ja lisää hyvinvointia. Kansallispuistojen suuret kävijämäärät tarjoavat hyvän mahdollisuuden kulttuuriperintötiedon välittämiseen, mikä puolestaan voi toimia ajurina kulttuuriseen muutokseen kohti kestävämpää kehitystä. Rakennusperinnön säilyttävä korjaaminen sekä perinnetilojen ja perinnebiotooppien hoito nojaavat vanhoihin tapoihin ja taitoihin, toisin sanoen elävään perintöön, jota ylläpidetään parhaiten, kun näitä perinteitä käytetään.

Julkisten hallintotehtävien hallinnoima kulttuuriomaisuus antaa nykyisin Metsähallituksen omaa toimintaa laajemman kehyksen maamme kulttuuriperinnöstä ja sen arvoista. Kohteet sijoittuvat Suomen eri osiin, ja monilla niillä on merkitystä kansallisen identiteetin kannalta. Kauan käytössä ollut rakennus tai historiallinen rakenne kantaa monimuotoista käytön historiaa. Näistä aineksista syntyy kohteiden historiallinen arvo ja merkitys. Ryhmänä JHT:n hallinnoima kulttuuriomaisuus muodostaa valtakunnallisesti ja osin myös kansainvälisesti kiinnostavan kokonaisuuden.

Rakennusperintö - määrä ja laatu

JHT:n hallinnoima rakennusperintö on rakentunut pitkän ajanjakson kuluessa. Metsähallituksen varhaisimman maankäytön ja metsänhoidon rakennusten ja rakenteiden lisäksi rakennuskanta muodostuu nykyisin muun muassa merenkulun- ja sotahistorian kohteista. Vanhimmat JHT:n hoitamat rakennusperintökohteet, jotka eivät ole rauniolinnoja, ovat jo 1700-luvulta.

JHT hallinnoi 511 suojeltua rakennusta ja 67 suojeltua rakennelmaa. Valtion strategiseksi kulttuurihistorialliseksi kiinteistövarallisuudeksi luokiteltuja yksittäisiä rakennuksia on JHT:n hallinnassa 140 ja rakennelmia 41. Rakennusperintökohteet, joiden hoito on priorisoitu, kuvataan tarkemmin jäljempänä.

JHT:n rakennuskannan suojelun välineet vaihtelevat. Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) lisäksi kohteita on suojeltu tai varjeltu Asetuksella valtion omistamasta rakennusperinnöstä (asetus 480/85), Lailla rakennusperinnön suojelusta (LARS) sekä muun muassa rautatiesopimuksella. Asetussuojelukohteiden suojelua on päivitetty yksittäisillä kohteilla niin, että aiemman suojelupäätöksen kumoaa Lailla rakennusperinnön suojelusta tehty päätös. Asetussuojelu (480/85) kumottiin vuonna 2010, mutta kohteilla, joille uutta suojelupäätöstä ei ole tehty, se on yhä voimassa. Rakennuksia tai niiden osia on suojeltu myös muinaismuistolailalla.

Arkeologiset kohteet – määrä ja laatu

JHT:n hallinnoimilla alueilla on 7 163 arkeologista kohdetta, joista 3 006 on muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja kiinteitä muinaisjäännöksiä. Kaikista Suomen tunnetuista muinaisjäännöksistä 8 % sijaitsee JHT:n alueilla. Arkeologisia kohteita on suojeltu myös Maankäyttö- ja rakennuslain nojalla, mutta kaavassa suojelluista kohteista ei ole ajantasaista tietoa. Kaikkia valtion suojelualueita ei ole kattavasti inventoitu, joten niiltä on todennäköistä löytää tulevaisuudessa vielä huomattavia määriä ennestään tuntemattomia arkeologisia kohteita. Valtion strategiseen kiinteistövarallisuuteen kuuluvia muinaisjäännöksiä JHT:n hallinnassa on 48 kpl, sisältäen linnat ja linnoitukset. Arkeologiset kohteet, joita JHT hoitaa, kuvataan tarkemmin jäljempänä.

JHT:n alueille ominaisia arkeologisia kohdetyyppisiä ovat esimerkiksi pyynti- ja luontaiselinkeinojen harjoittamisesta kertovat kohteet, kuten kalastuskarit ulkosaaristossa ja satojen peuranpyyntikuoppien muodostamat ketjut Lapissa. Kohteet ovat muistoja monista merkittävistä historiallisista tapahtumista ja ilmiöistä, kuten Kainuun tervanpolton kukoistuskaudesta kertovat tervanhaudat, Lapin kultaryntäyksistä muistuttavat jokivarsien huuhdontarakat sekä maailmansotien jättämät puolustusvarustukset.

Suomussalmen Juntusrannan Kalmosärkältä on inventoitu yli 20 kivikautista asuinpaikkaa. Moniperiodisen asuinpaikan viimeiset kulttuurikerrokset ovat talvisodan aikaisia. Kuva: Päivi Tervonen / Metsähallitus 2021.

Linnat ja linnoitukset – määrä ja laatu

JHT:n hallinnassa on kolme Suomen kahdeksasta kivilinnasta ja yhdeksän Suomen 51:stä ennen ensimmäistä maailmansotaa rakennetusta linnoituksesta. Kaikki JHT:n hallinnoimat linnat kuuluvat valtion strategiseen kiinteistövarallisuuteen. Linnoituksista tähän joukkoon kuuluu viisi. Suomen alueella kivilinnoja on poikkeuksellisen vähän, jolloin kohteiden vähyys nostaa jokaisen säilyneen rakenteen merkittävyyttä.

Metsähallituksen ja Museoviraston paikatietojärjestelmissä linnat ja linnoitukset sisältyvät arkeologisiin kohteisiin, mutta niiden suojelun mekanismit sekä hoidon tavoitteet ja menetelmät poikkeavat muista arkeologisista kohteista. Linnoilla ja linnoituksilla on tyypillisesti useaan eri lakiin perustuvia, päällekkäisiä suojelustatuksia. Kohteita on suojeltu samanaikaisesti sekä MRL:n nojalla rakennusperintökohteena että muinaismuistolain nojalla kiinteänä muinaisjäännettönsä.

JHT:n hallinnoimien valtion maiden ja vesien käytön historia

Tässä luvussa kuvataan joidenkin keskeisten JHT:n hallinnoimille alueille ominaisten kulttuuriympäristöjen historiaa: metsiä, merialueita ja historiallisen keskusvallan kohteita.

Metsämaiseman kulttuuriperintö – valtion metsien maankäytön historiasta

Valtion hallinnoimat laajat metsäalueet ovat vuosituhansien ajan tarjonneet ihmisille elannon ja suojan. Varhaisimpia merkkejä metsien käytöstä ovat esihistorian ajan asuinpaikat ja pyyntielinkeinon jättämät jäljet. Vuorovaikutus luonnon ja ihmisen välillä perustui kauan metsästyksen, kalastuksen ja luonnontuotteiden keräilyyn, myöhemmin kasken- ja tervanpolton kautta peltoviljelyyn.

Uuden ajan vanhinta, edelleen maisemassa näkyvää maankäyttöä on eri puolilla maata levittäytynyt kruununmetsätorppariasutus.

Levävaaran 1800-luvun puolivälissä perustettu entinen kruununmetsätorppa 1960-luvulla, jolloin paikka oli vielä luontaisesti asuttu. Nykyisin Levävaara on suojeltu kulttuuriperintökohde, jonka piha-piiriä niitetään säännöllisesti. Kuva: Matti Montonen 1960-luku. Metsähallituksen kuva-arkisto.

Torppia valtion maille perustettiin 1800-luvun alkupuolella vapaasti. Laajat valtion maat tarjosivat hyvän mahdollisuuden asutuksen levittäytymiselle. Ekspansiivinen kaskeaminen oli alussa usein päämaankäyttömuoto. Nykyisin kruununmetsätorpparilaitos näytetään yhtenä tärkeimmistä kaskitalouden ylläpitäjistä ja siirtäjistä.

Valtion metsäalueiden tullessa Metsähallituksen hoitoon vuonna 1859 torppien perustaminen ja niiden maankäyttö joutui tiukempaan kontrolliin ja ohjaukseen. Vuonna 1922 säädetty laki valtion metsämaiden asuttamisesta ja niillä olevien vuokramaiden lunastamisesta mahdollisti kruununmetsätorppien siirtymisen torpparin omistukseen. Torpista muodostettiin asutustiloja, ja osa tiloista jatkoi elämäänsä itsenäisinä maanviljelystiloina.

Puukaupan käynnistyminen 1800-luvun lopulla aloitti metsien käytössä aivan uuden vaiheen. Tuon ajan rakennushistoriallista kerrostumaa ovat metsä- ja uittokämpät rakennuksineen ja rakenteineen. Metsänhoidon hallinnointia varten tarvittiin paljon erilaisia virkarakennuksia. Metsähallituksen van-

han maankäytön rakennuksia ja rakenteita on vuosien saatossa purettu ja myyty, mutta myös suojeltu ja otettu uuteen käyttöön. Vallittu osa suojelluista rakennuksista ja rakenteista on arvoitettu valtion strategiseksi kiinteistövarallisuudeksi.

Mereinen kulttuuriympäristö – kalastuksesta kasarmialueille

Merialueella korostuvat saariston asutukseen ja elinkeinoihin, kuten kalastukseen, liittyvät arkeologiset kohteet ja rakennetut kulttuuriympäristöt sekä kauppamerenkulun rakenteet. Merilinnoituksista kerrotaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Mereinen maisema on ollut aina ihmisen taloudellisen toiminnan ja uskomusmaailman piirissä. Ihmiset käyttivät saaristoa ulkoluoja myöten laidunnuksessa, kalastuksessa ja hylkeenpyynnissä sitä mukaa kuin maankohoamisessa muodostui uusia saaria. Kalastus oli keskiajalla ja pitkälle uudella ajalla toimeentulon keskeinen osa. Kalastus ja maatalous vuodenkierron mukaisine töineen muo-

Jurmon Grönnvikenin kappelin paikka on esimerkki ihmisen pitkästä vaikutuksesta saaristoalueilla. Kuva: Tanja Tenhunen / Metsähallitus.

Vapaaehtoiset kunnostavat Säpin majakanvartijarakennuksia ja hoitavat saaren luontoa JHT:n asiantuntijoiden johdolla. JHT hallinnoi ja hoitaa 19 % Suomen merialueiden majakka- ja luotsilaitoksen tuottamasta rakennuskannasta. Majakat ovat Väyläviraston hallinnassa. Kuva: Anssi Riihiäho / Metsähallitus.

dostivat rannikon talonpoikaisyhteisössä liiton, jota on nimitetty monitoimitaloudeksi. Kalastajien työstä on jäänyt luodoille tilapäisiä yöpymissuojia eli *tomtningeja*, tulisijojen jäännöksiä, kallioihin hakattuja piirtokirjoituksia, veneuomia ja verkonkuivauspaikkoja.

Viimeistään 1600-luvulla ulkoluodoille alettiin rakentaa myös kalamajoja eli kalamajonoja. Vanhimmat niistä olivat yksinäistupia, joissa oli lautarakenteinen eteistila. Kalamajojen käyttö jatkui nykypäivään asti. Kalastuksen muuttuessa työstä harrastukseksi kalamajat ovat tulleet käyttöön kesämökkeinä.

Kauppamerenkulku lisääntyi ja säännöllistyi keskiajalla, jolloin alusten turvaksi tarvittiin paikallisolot tuntevia luotseja. Keskiajalta lähtien väyliä varsille rakennettiin merimerkkejä. Näistä massiivisimpia olivat pookit eli valottomat tunnusmajakat, jotka turvasivat kaupunkien rahtiliikennettä. Valomajakat ja johtoloistot alkoivat yleistyä 1800-luvun jälkipuoliskolla. Majakat olivat 1800-luvun ihmisille tulevaisuuteen katsovan, järjestäytyneen yhteiskunnan symboleja. JHT hallinnoi ja hoitaa monia Suomen merialueiden majakka- ja luotsilaitoksen henkilökunnan virkasuonnoista. Hylkyjä JHT:n hallinnoimilla alueilla on 127 kpl, joista tunnetuimpana vuonna 1771 haaksirikkoanut kauppa-alue Vrouw Maria. Hylkyjen hoidosta vastaa Museovirasto.

Vallan linnakkeet

JHT hoitaa merkittävää osaa historiallisen keskusvallan rakennuttamista rakennusmuistomerkeistä. Historiallinen keskusvalta sisältää niin maallisen kuin hengellisen vallan. Kaikki kohteet ovat linnoitettuja ja siten niihin liittyy olennaisesti myös sotilasmahti. Linna- ja linnoituskohteet muistuttavat meitä asemastamme kahden uuden ajan eurooppalaisen suurvallan, Ruotsin ja Venäjän, välissä. Maat harjoittivat politiikkaa aina vallalla olevien intressien ja pitkän aikavälin strategisten pyrkimysten mukaan.

Keskusvallan levittäytyminen Lounais-Suomeen alkoi 1100-luvun lopulla ja 1200-luvulla, kun katolinen kirkko organisaatioineen saapui. Piispan residenssi sijaitsi 1200-luvulla Turun Koroistenniementä. Kaarinan Kuusiston piispanlinna rakennettiin piispojen residenssiksi ja turvapaikaksi 1300-luvun alussa. Ennen kivilinnaa paikalla oli puinen varustus, josta on säilynyt arkeologisia jäännöksiä.

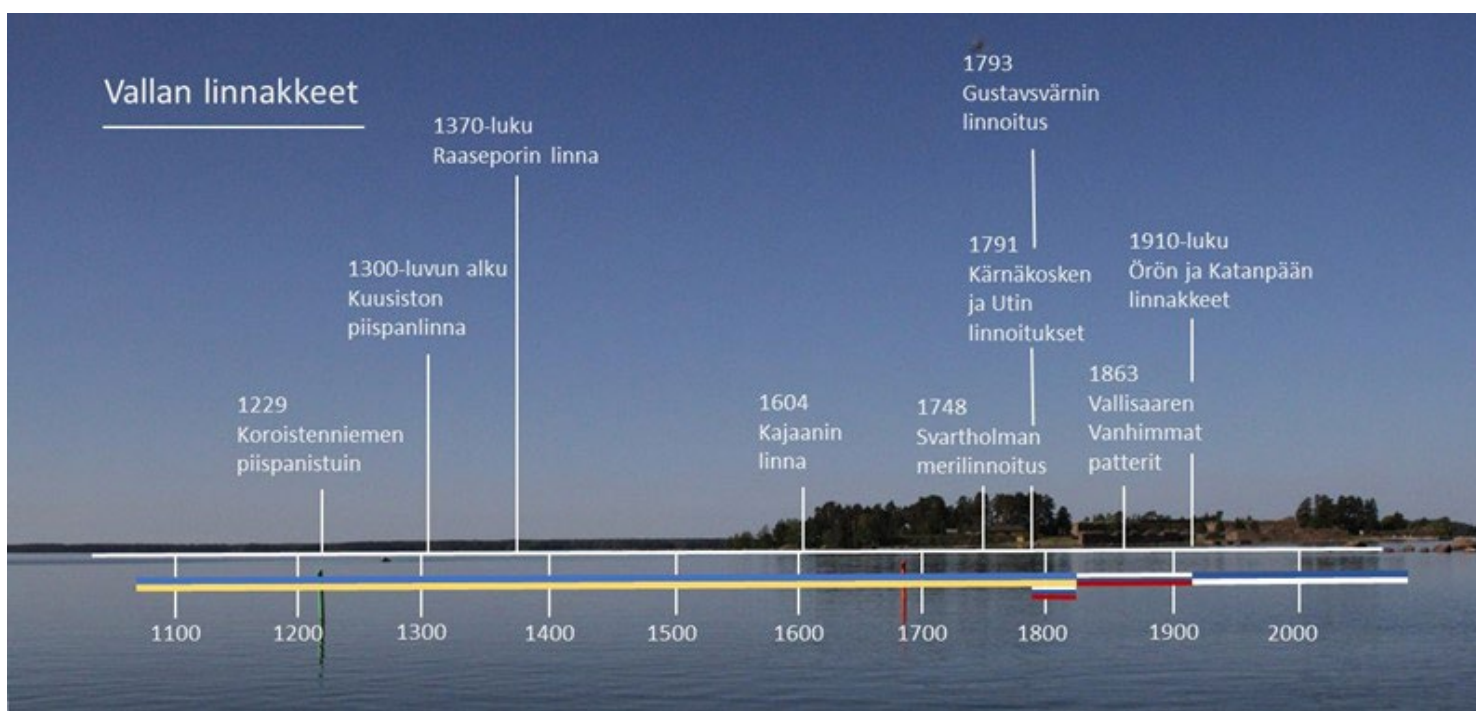
1370-luvulla rakennettu Raaseporin linna puolestaan vakiinnutti Ruotsin kruunun, eli maallisen keskusvallan, aseman nykyisellä Länsi-Uudellamaalla ja toimi vastinparina Viroon suuntautuvaan yhteydenpitoon ja kauppaan. Kajaanin linna rakennettiin Kaarle IX toimesta 1604 turvaamaan kruunun itä- ja pohjoisrajaa sen tavoitellessa yhteyttä Jäämerelle.

Svartholman merilinnoitus Loviisan edustalla rakennettiin Viaporin sisarlinnoitukseksi 1700-luvun puolessa välissä turvaamaan Ruotsin uutta itärajaa ja Gustavsvärn vastavasti Hangon tärkeää satamaa. Venäläisten rakentamista linnoitusrakenteista JHT:n hoidossa ovat Helsingin Vallisaaren vanhimmat patterit sekä Savitaipaleen Kärnäkosken ja Kouvolan Utin linnoitukset. Vallisaaren patterit on rakennettu 1800-luvun puolivälin jälkeen Helsingin suojaksi. Kärnäkosken ja Utin raken-

taminen aloitettiin keisarinna Katariina Suuren toimeksiannosta 1791. Ne ovat osa kenraali Suvorovin suunnittelemaa puolustusketjua, jonka oli tarkoitus turvata Pietarin puolustus ruotsalaisia vastaan.

Samaan tähtäsi myös ensimmäistä maailmansotaa edeltävä Pietari Suuren merilinnoitus 1900-luvun alussa. Öron linnakesaari on osa tätä merilinnoitusketjua, samoin kuin sen pohjoisin puolustusasema Katanpään saarella Kustavissa.

JHT:n hoitamat linnat ja linnoitukset rakentamisaikoinaan. Kohteita on rakennettu kolmen eri valtion hallinnan aikana. Kuva: Hilja Palviainen / Metsähallitus.

Hylkääminen – raunioituminen – restaurointi

Yhteistä JHT:n hoitamille linnoille ja linnoituksille on se, että aktiivisen käytön jälkeen ne hylättiin. Ne muuttuivat tarpeettomiksi keskusvallan näkökulmasta huonon kuntosensa, sijaintinsa tai vanhentuneen teknologiansa vuoksi. Linnat alkoivat raunioitua, ne metsittyivät ja täytyivät maasta. 1800-luvun lopulla romanttinen historiakäsitys toi keskiajan ja linnat uudelleen esille ja kansallistunteen voimistuessa kiinnostus myös valtiollista historiaa kohtaan heräsi. Kohteita alettiin kuvata taiteessa ja ne kiinnostivat matkailijoita. Tämän seurauksena rakenteita alettiin kaivaa esiin, restauroida ja valmistella yleisökäyttöön.

Venäläisajan nuoremmat sotilaskohteet ovat säilyneet käytössä lähes nykypäivään asti. Kohteiden monipuolinen rakennuskanta on soveltunut myös muuhun kuin sotilaskäyttöön. Kohteissa ovat toimineet muun muassa vankila, rannikkovartiosto sekä sittemmin matkailuyrittäjät. Yhteistä kohteiden alkuperäisen käytön päätymiselle linnojen kanssa on se, että ne muuttuivat alkuperäiselle käyttötarkoitukselleen merkityksettömiksi. Keskusvallan linnoitteet ovat nykyisin monumentteja, jotka tunnetaan valtakunnallisesti merkittävänä, antikvaarisina arvokohteina ja matkailunähtävyyksinä.

2 Velvoitteet

Lait vaalivat kulttuuriperintöä

Suojelualueiden kulttuuriympäristöjä ja niillä olevan kulttuuriperinnön suojelun lainsäädäntöä on laajemmin käsitelty JHT:n Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet -julkaisussa (Metsähallitus 2023). Tässä on tiivistelmä keskeisistä kulttuuriperintöä koskevista laeista ja niiden merkityksestä JHT:lle.

Kulttuuriomaisuuden vaaliminen sisältyy Metsähallituslain julkisiin hallintotehtäviin (234/2016 5 §). Kulttuuriomaisuudella tarkoitetaan valtion hallinnassa olevia kulttuuriympäristöjä, jotka muodostuvat arkeologisesta kulttuuriperinnöstä, rakennusperinnöstä ja maisemasta. Vaaliminen sisältää konkreettisen hoidon ja kunnostamisen ja yleisökäytön järjestämisen lisäksi kohteeseen liittyvää tiedonhankintaa, edunvalvontaa ja viestintää.

Luonnonsuojelulain (9/2023 6 §) mukaan luonnonsuojelualueilla ovat kiellettyjä kaikki sellaiset toimet, jotka vaikuttavat epäedullisesti niiden perustamistarkoitukseen. Kulttuuriympäristön tai -perinnön suojelu on osalla luonnonsuojelualueista niiden keskeinen perustamistavoite. Perustamissäädöksiin sisältyy usein myös epäsuorasti kulttuuriperintöön ja sen säilyttämiseen tai edistämiseen liittyviä määräyksiä. Kaikkia luonnonsuojelualueita koskee säädös (9/2023 50 §), jonka mukaan luonnonsuojelualueilla on sallittua hoitaa ja kunnostaa luonnon- ja kulttuuriympäristöjä, perinneluontotyyppejä ja rakennusperintöä sekä ennallistamalla palauttaa heikentyneiden elinympäristöjen luontainen kehitys.

Kulttuuriperintökohteiden hoidossa ja käytössä otetaan lisäksi huomioon erillislakien säädökset ja niiden perusteella annetut suojelumääräykset (laki rakennusperinnön suojelusta, muinaismuistolaki) sekä valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT 2017) ja niihin liittyvät viranomaisten laatimat valta-

Lapissa on suuri määrä Saksan armeijan rakennuttamia puolustusvarustuksia, kuten tämä aaltopellistä tehty tähystyssuoja Kilpisjärvellä. Toisen maailmansodan aikaiset varustukset eivät kuulu muinaismuistolain nojalla rauhoitettuihin kohteisiin, ja niihin kohdistuu luvaton sotahistoriallisten esineiden keräilyä. Kuva: Siiri Tolonen / Metsähallitus.

kunnalliset inventoinnit (ks. seuraava luku). Vuonna 2023 on valmisteilla laki arkeologisesta kulttuuriperinnöstä. Lakiin on esitetty muutoksia automaattisesti suojeltavien kohteiden kriteereissä, joten voimaan tullessaan se muuttaisi suojelun kohdentumista Metsähallituksen hallinnassa olevassa arkeologisessa kulttuuriperinnössä.

Saamelaisväestön oikeuksiin harjoittaa kulttuuriaan saamelaisten kotiseutualueella kiinnitetään Metsähallituksen toimissa ja suunnitelmissa erityistä huomiota. Saamelaisen kulttuuriympäristön säilyminen turvaa osaltaan saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytyksiä. JHT:n hallinnoimilla alueilla olevaa saamelaista kulttuuriympäristöä on kuvattu jäljempänä.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteuttaminen

JHT:llä on velvoite hoitaa hallinnassaan olevaa kulttuuriomaisuutta niin, että sen arvot säilyvät. Sen hallinnassa on paljon valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteisiin (VAT) lukeutuvia kulttuuriympäristöjä. JHT on siis merkittävä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteuttaja. Metsähallituksen alueilla ei yleensä ole maakuntakaavaa alemmaa kaavoitusta, jolloin alueen valtakunnallisten arvojen punnitseminen jää usein kaavoituksessa suurpiirteiseksi. Tällöin JHT:n kulttuuriperinnön asiantuntijan tehtäväksi jää nostaa kulttuuriympäristön ja -perinnön kannalta merkittävät kohteet esiin. JHT:n hallinnoiman kulttuuriomaisuuden arvojen ja hoitotarpeen arviointia tehdään JHT:n kulttuuriperinnön asiantuntijoiden jatkuvana työnä, ja

se on myös integroitu osaksi suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelua. On huomattava, että JHT ei pysty turvaamaan sellaisten kohteiden säilymistä, joista vain osa on sen hallinnassa.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA) on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamiksi inventoinniksi maiseman osalta 18.11.2021 alkaen.

Suomen 186 valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueesta 130 kpl (70 %) sijaitsee osin JHT:n hallinnoimilla alueilla. Pinta-alasta sen hallinnassa on neljännes (25 %). Alueellisesti tarkasteluna valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on etenkin Lapin, Itä-Suomen ja merialueiden suojelualueilla. Käytännössä JHT voi vaikuttaa merkittävästi

vain niiden kohteiden hoitoon, joista suurin osa on sen hallinnoimilla alueilla. Sellaisia maisema-alueita, joista yli puolet sijaitsee JHT:n alueilla, on 12 kpl. Näitä ovat esimerkiksi Itäisen Suomenlahden saaristomaisemat, Oulankajoen ja Kitkajoen koskimaisemat sekä Kevon tunturiylängön maisemat.

Luonnonkauneuden ja maisema-arvojen vaaliminen on yksi luonnonsuojelulain tavoite (1 §), ja maisemalliset arvot ja luonnonkauneus sisältyvät luonnonsuojelualueiden perustamisedellytyksiin (43 §). Kansallispuistojen perustamissääädöksissä on tuotu esille esimerkiksi Etelä-Konneveden vesistömaisema, Hossan harju-, vaara- ja pienvesimaisema, Kolin kansallismaisema, Teijon varsinaisuomalainen salomaisema ja Sallan vaaramaisema. Näiden lisäksi monella muulla luonnonsuojelualueella on maiseman suojeluun liittyviä tavoitteita, kuten Punkaharjun kansallismaiseman suojelu tai Telkkämäen perinteisen kasvitiedon muovaaman kulttuurimaiseman suojelu.

Jokivarsiniityt ja niittyladot ovat tärkeä osa Oulankajoen valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Kuva: Päivi Tervonen / Metsähallitus 2009.

JHT:n alueilla ei ole perustettuja maisemanhoitoalueita, koska luonnonsuojelualueille ei ole mielekästä perustaa päällekkäisiä luonnonsuojelulain mukaisia suojelualueita. JHT:n hallinnassa on pieniä osia suojelualueiden ulkopuolelle perustetuista maisemanhoitoalueista. Suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelussa otetaan huomioon maisemiarvot, etenkin valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen.

Valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä 199 kappaletta (14 %) sijoittuu JHT:n hallinnoimille alueille. RKY-kohteilla on 517 JHT:n hallinnassa olevaa rakennusta, joista 193 (37 %) on suojeltu. Alueilla on myös paljon muuta kuin kulttuurihistoriallisesti merkittävää rakennuskantaa, esimerkiksi retkeilykäytön palvelurakenteita. RKY-kohteiden JHT:n hallinnoimista rakennelmista onkin suojeltu vain 1 %. RKY-kohteiden suojelu on tarkoitettu toteutettavaksi kaavoituksen kautta, jolloin valtakunnallisesti merkittäväksi arvoitettu kohde ei välttämättä ole saanut suojelustatusta, mikäli se jää kaava-alueen ulkopuolelle. RKY-kohteilla sijaitsee 39 % JHT:n suojelluista rakennusperintökohteista ja 12 % kiinteistä muinaisjäänöksistä. Melkein kaikki RKY-kohteiden JHT:n hallinnassa olevat suojellut rakennukset ovat JHT:n hoidossa olevia arvokohteita. RKY-kohteiden rakennusperintö ja arkeologiset kohteet muodostavat merkittävän osan valtion strategiseen kiinteistövarallisuuteen kuuluvista JHT:n hallinnoimista kohteista. Strategisista rakennusperintökohteista 66 % (120 kpl) ja 92 % (44 kpl) arkeologisista kohteista sijoittuu RKY-kohteille.

Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet

Kansallisesti merkittävät arkeologiset kohteet on tunnistettu Museoviraston Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet (VARK) inventoinnissa. Kohdejoukko on kesällä 2023 ollut lausunnolla ja niistä valmistellaan valtioneuvoston päätöstä Maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi arkeologisen perinnön osalta. Kohdejoukkoa ei ole vielä tätä raporttia kirjoitettaessa vahvistettu.

Esityksen mukaisista VARK-alueista 14 % (139 kpl) on JHT:n hallinnoimilla alueilla. JHT:n rooli esitettyjen VARK-alueiden haltijana ja hoitajana korostuu erityisesti Pohjois-Suomessa ja merialueilla. Saamelaisten kotiseutualueen VARK-alueista valtaosa (60 %) sijaitsee JHT:n hallinnoimilla suojelualueilla. Myös esimerkiksi saamelaisten kotiseutualueen eteläpuolisessa Lapissa ja Kymenlaaksossa viidesosa VARK-alueista sijaitsee JHT:n alueilla. VARK-alueista 69 on kokonaan tai osittain Luontopalvelujen hoidossa olevia kulttuurihistoriallisia arvokohteita (2023).

Saamelainen kulttuuriympäristö

Saamelaisten kotiseutualueen pinta-alasta yli 90 % on valtion hallinnoimia alueita. Valtion hallinnoimasta maa-alasta 69 %, yli 2 miljoonaa hehtaaria, on JHT:n hallinnoimia alueita. Saamelaisen kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta keskeistä on kokonaisuus, johon sisältyvät maisema, rakennusperintö, arkeologinen kulttuuriperintö ja alueeseen liittyvät perinteet. Luontopalvelut tekee saamelaisten kulttuuriympäristöjen suojelussa ja hoidossa vakiintunutta yhteistyötä Saamelaismuseo Siidan, saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen ja muiden saamelaisten toimijoiden kanssa.

Saamelaiskulttuurilla on vahva kytkös perinteisiin elinkeinoihin – kalastukseen, metsästykseseen, keräilyyn, käsityöhön ja poronhoi-

Kaapin Jounin tila oli asuttuna yhtäjaksoisesti 1800-luvun lopulta vuoteen 2004, jolloin se liitettiin osaksi Lemmenjoen kansallispuistoa. Nykyisin se toimii lammaspaimentilana ja saamelaiskulttuurista kertovana kulttuurihistoriallisena nähtävyytenä. Kuva: Metsähallitus.

toon sekä niiden nykyaikaisiin soveltamisen muotoihin. JHT:n hallinnoimilla alueilla on laajoja yhtenäisiä erämaa- ja luonnonsuojelu-alueita, jotka ovat saamelaista kulttuuriympäristöä, ja niillä on suuri merkitys saamelaisen perinteisten elinkeinojen ja saamelaiskulttuurin harjoittamisen kannalta. Saamelainen kulttuuriympäristö näyttää usein koskemattomalta, vaikka alue on perinteisten elinkeinojen aktiivisessa käytössä. Maisemaan liittyy kulttuurisia merkityksiä: perinnetieto ja tarinat alueiden käyttötavoista, sukujen paikoista, kulkureiteistä, luonnon resursseista ja pyhistä paikoista.

Kahta lukuun ottamatta kaikki saamelaisen kotiseutualueen valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sijaitsevat kokonaan tai osittain JHT:n hallinnoimalla alueella. Kokonaan tai pääosin JHT:n alueelle sijoittuu kuusi maisema-aluetta.

Saamelaisen kotiseutualueella JHT:n hallinnoimalla alueella on 1 676 arkeologista kohdetta, joista 956 on muinaismuistolain

rauhhoittamia kiinteitä muinaisjäänneksiä. Tämä on yli puolet kaikista saamelaisen kotiseutualueen kiinteistä muinaisjäänneksistä. Sitä, kuinka suuri osa näistä kohteista on saamelaista arkeologista kulttuuriperintöä, ei ole vielä määritelty.

Saamelaista arkeologista kulttuuriperintöä sijaitsee kuitenkin sekä saamelaisen kotiseutualueella että sen ulkopuolella alueella, jossa saamelaiset ovat historian aikana eläneet. JHT:n hoidossa oleviin arvokohteisiin kuuluu 13 saamelaista arkeologista arvokohdetta, joista 7 sijaitsee saamelaisen kotiseutualueella ja 6 kotiseutualueen ulkopuolella. Arkeologisiin arvokohteisiin lukeutuu saamelaisen vanhoja asuinpaikkoja ja pyhiä paikkoja, kuten Inarijärven Ukonsaari ja Taatsin seita Kittilässä.

JHT:n arvokohteisiin kuuluu kuusi saamelaista rakennusryhmää, joista puolet edustaa kolttasaamelaista rakennusperintöä. Saamelaiskulttuuriin kuuluvia rakennuksia on suojeltu vähän, joten näiden JHT:n hallinnassa

olevien rakennusperintökohteiden vaalimisella on suuri merkitys koko saamelaisen rakennusperinnön suojelun kannalta. Siksi kaikki ovat monin tavoin suojeltuja ja arvotettuja, ja ne kuuluvat valtion strategiseen kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuteen. Kohteisiin kuuluu 1800-luvulla perustetut Välimaan tila Tenolla ja Kaapin Jounin tila Lemmenjoella sekä jälleenrakennusaikaiset Kolttakentät Urho Kekkosen kansallispuistossa. Saamelaisen poronhoidon historiasta kertovat Sallivaaran erotuspaikka Lemmenjoen kansallispuistossa sekä muinaismuistolain rauhoittama Erttetrárrin kivinen poroaita Paistunturin erämaassa.

Kansainväliset sopimukset ja niiden raportointi

Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät edistää toimenpiteitä, jotka toteuttavat Suomen solmimia kansainvälisiä sopimuksia. Näistä moni linkittyy JHT:n hallinnoimaan kulttuuriperintöön. Tärkeimpiä ovat UNESCO:n maailmanperintöä ja Euroopan neuvoston kulttuuriperintöä vaalivat sopimukset. Suomen ensimmäinen kulttuuriperintöstrategia (2022) toteuttaa Euroopan unionin Euroopan uutta kulttuuriohjelmaa vuodelta 2018.

UNESCO:n maailmanperintösopimuksen toteuttaminen on osa JHT:n työtä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). JHT koordinoi Suomen ainoan luonnonperintökohteen Merenkurkun saariston hoidon ja käytön suunnittelua ja kehittämistä. JHT:n hallinnoimilla alueilla on puolet Struven ketjun maailmanperintökohteista. Ne edustavat ketjun pohjoisimpia ja eteläisimpiä pisteitä Suomessa.

Norrskärin majakkasaari Merenkurkussa on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Saaren rakennuskanta on monipuolinen. Sataman yhteyteen on muodostunut kalastuspaikka kymmenine kalamajoineen. Norrskär oli Suomen viimeinen miehitetty majakka, joka automatisoitiin 1987. Majakan ympäristössä on majakkalaitoksen ja puolustusvoimien tuottamaa rakennuskantaa. Lisäksi saari kuuluu UNESCO:n maailmanperintöalueeseen sekä valmisteilla olevaan Merenkurkun säädösvalmistelualueeseen. Kuva: Sofia Kellari / Metsähallitus.

Vallisaaren merilinnoitus sijaitsee Suomenlinnan maailmanperintökohteen suoja-alueella. JHT maailmanperintökohteiden yhteystahona (focal point) raportoi luontokohteiden kausi-raportoinnin ja osallistuu Maailmanperintöasioista vastaavan yhteyshenkilön (site manager) tekemään kohderaportointiin. JHT tekee tiivistä yhteistyötä Suomen maailmanperintökohteet ry:n kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelevaan kulttuuriomaisuuden luetteloon (ns. Haag-listaan) kuuluu 31 JHT:n arkeologista kohdetta ja 7 rakennusryhmää. Kohteiden suojelun ja hoidon on tarkoitus toteuttaa Yleissopimusta kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi aseellisen selkkauksen sattuessa (1954; SopS 152/2004). JHT edistää Aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen (2003; SopS 47/2013) tavoitteita esimerkiksi perinnetilojen ja niihin liittyvien toimintojen turvaamisella (perinnetiloista tarkemmin jäljempänä).

Monet sopimukset, joita pidetään vain luonnonsuojelua koskevinä, sisältävät myös kulttuuriperinnön suojelun ja raportoinnin velvoitteita, kuten Ramsarin kosteikkosopimus ja Biodiversiteettisopimuksen alkupe räiskansoja koskeva artikla 8(j). JHT:n laatimassa selvityksessä Suomen kosteikkojen kulttuuriperintökohteista tunnistettiin 10 Ramsar-aluetta, joilla on sopimuksen tarkoittamaa kulttuuriperintöpotentiaalia.

Kansalliset strategiat ja Metsähallituksen julkisille hallintotehtäville niissä osoitetut toimet ovat liitteenä 1.

3 Hoito

Tiedonkeruu, laatu ja kattavuus

Kulttuuriympäristön suojelun lähtökohtana on se, että kulttuuriperintökohteet tunnetaan riittävällä tasolla ja tämä tieto on kaikkien käytettävissä. JHT on inventoinut suojelalueiden arkeologisia kohteita ja rakennusperintöä vuodesta 2006 alkaen (esimerkkinä kansallispuistoissa tehdyt kulttuuriperintöinventoinnit 2006–2023, ks. liite 2). Inventointien avulla suojelalueiden kulttuuriperintötiedon kattavuus ja laatu on parantunut paljon lähtötilanteesta. Inventoinneista kertynyttä tietoa hyödynnetään kulttuuriperintökohteiden ja suojelalueiden hoidon ja käytön suunnittelussa. Tiedon laatu ja kattavuus vaikuttavat suoraan kulttuuriomaisuuden edunvalvontatyön laatuun alueidenkäyttöhankeissa. Tällä hetkellä 41 kansallispuistosta 19:lla eli hieman alle puolella on olemassa ajantasainen arkeologinen perusinventointi ja 9 kansallispuistolla arkeologinen perusinventointi puuttuu kokonaan. Rakennusperintöinventointeja on tehty kuudelle kansallispuistolle. JHT:n tuottamaa kulttuuriympäristötietoa luovutetaan museoviranomaisen ja tutkimuslaitosten käyttöön.

Kulttuuriperintöinventoinneissa otetaan huomioon lain tai viranomaisten päätöksen nojalla suojellut ja suojeltavat kohteet sekä muut kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi tunnistetut arkeologiset kohteet ja rakennukset. Kulttuuriperintökohteiden tiedot tallennetaan Metsähallituksen PAVE-paikkatietojärjestelmään, joka toimii paitsi inventointi- ja kuntoseurantatietojen tallennuspaikkana myös kohteiden hoidon suunnittelun välineenä. Inventointimenetelmä on kuvattu JHT:n laatimassa Suojelalueiden kulttuuriperinnön inventointi -ohjeessa, jota päivitetään säännöllisesti.

Inventointien laajuus määräytyy niiden käyttötarpeen mukaan. Laajempia, suojelalueen keskeiset osat kattavia perusinventointeja on tehty usein suojelalueen hoito-

ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä. Laajoilla suojelualueilla perusinventointi ei yleensä kata koko aluetta, vaan inventoitavat alueet valitaan usein niihin kohdistuvan maankäytön, kuten matkailu- ja virkistyskäytön sekä luonnonhoitotöiden, perusteella. Inventointeja kohdennetaan myös kulttuuriperinnön kannalta potentiaalisille alueille, joista on mahdollista löytää ennestään tuntemattomia kohteita. Pienialaisempia alueidenkäyttöhankkeisiin liittyviä inventointeja tehdään tyypillisesti luonnonhoitotöiden ja virkistyskäytön palveluvarustuksen toimenpidesuunnittelun yhteydessä varmistamaan hankkeiden kulttuuriperintökestävyys. Viime vuosina pienialaisten inventointien osuus on painotunut, johtuen käytettävissä olevasta rahoituksesta ja sen suuntautumisesta. Useimmat luonnonhoitotyöt ovat EU-rahoitteisia, kun taas hoito- ja käyttösuunnitelmiin liittyviä laajempia inventointeja on tehty pääosin budjet-tirahoituksella.

Hoidon priorisointi – arvokohteiden hoito

JHT:n kulttuurihistorialliset arvokohteet ovat JHT:n hallinnassa olevia priorisoituja rakennusperintökohteita ja arkeologisia kohteita, joita JHT hoitaa tavoitteellisesti. Kulttuuriperinnön kuva 2023 -työn yhteydessä tehtiin viimeisin arvokohteiden priorisointi ja kohteiden hoidon laadun tavoitteiden asettaminen vuoteen 2030 (ks. tarkemmin raportin osa II). Edellinen kulttuurihistoriallisten arvokohteiden priorisointi tehtiin vuonna 2018.

Arvokohdejoukon ytimen muodostavat JHT:n hallinnassa olevat valtion strategiset kulttuurihistorialliset kohteet, jotka valittiin vuonna 2013. Lisäksi joukkoon kuuluu suojeltuja tai muuten kulttuurihistoriallisesti erityisen arvokkaita kohteita, jotka säilyäkseen tarvitsevat aktiivista hoitoa tai seurantaa. Kulttuurihistoriallisten arvokohteiden kunto ja kuntotiedon ajantasaisuus ovat JHT:n tulostavoitteita (Tulostavoite A.3 Kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden arvo säilyy).

Arvokohteen hoidossa on tärkeää hoidon pitkäjänteisyys ja jatkuvuus sekä töiden huolellinen suunnittelu, toteutus ja dokumentointi. JHT:n kulttuuriperinnön erityisasiantuntijat vastaavat arvokohteiden hoidon suunnittelusta, kuntoseurannasta ja yhteistyöstä museoviranomaisten kanssa. Monilla arvokohteilla on myös päällekkäisiä luonnonuojellisia arvoja, kuten arvokas perinnebiotooppi. Moniarvoisten kohteiden hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa tehdään yhteistyötä eri alojen asiantuntijoiden kanssa.

On huomattava, että tämän arvokohdejoukon ulkopuolella on suuri määrä suojeltuja tai muuten arvokkaita kulttuuriperintökohteita, joiden suojeluarvojen säilymisestä on huolehdittava.

Rakennusperinnön hoito

Rakennusperinnön säilymisen edellytyksenä on kohteiden ominaispiirteet huomioon otta-va huolto sekä säilyttävä korjaaminen. Säilyttävän korjaamisen tavoitteena on saavuttaa tavoiteltu hyöty mahdollisimman pienin toimenpitein. Kulttuurihistoriallisten arvokohteiden hoidossa ja säilyttävässä korjaamisessa on tärkeää tuntea kohteen korjausperinne. Näillä kohteilla tavoitteena on säilyttää mahdollisimman paljon alkuperäistä materiaalia ja rakenneratkaisuja. Näin säilytetään myös vanhojen rakenneratkaisujen huoltoon ja korjaamiseen liittyvää tietämystä ja taitoa. Suojeltuun kohteeseen kohdistuvista merkittävistä korjaus- ja muutostöistä pyydetään museoviranomaisen lausunto.

Tärkeä osa rakennusperinnön hoitoa on kohteen kuntoseuranta ja sitä kautta hoidon ennakointi. Hyvä hoito on erityisesti pitkäjänteistä suunnittelua. Ennakointi vähentää korjaustarpeita ja säästää samalla sekä historiallisia arvoja että hoitokustannuksia.

Kohteiden käytännön hoito jakautuu kahteen eri toimintatapaan: oman henkilöstön toteuttamaan huoltoon ja ulkopuoliseen urakointiin. Oman henkilöstön tekemät toimenpiteet ovat toistuvaluontoisia eivätkä vaadi

JHT:n kulttuurihistorialliset arvokohteet sisältävät Valtion strategisen kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden. Kaikki viranomaispäätöksellä suojellut kohteet eivät kuulu kulttuurihistoriallisiin arvokohteisiin. Arvokohdejoukon ulkopuolisia suojeltuja kohteita hoidetaan niiden suojelumääräysten edellyttämällä tavalla. Kuvassa asetuksella valtion hallinnoimasta rakennusperinnöstä (480/85) suojeltu Aulangon torni. Tornia kunnostettiin vuonna 2022. Kuva: IKJ Rakennus Oy.

rakentamisen erityisosaamista, mutta ne ovat välttämättömiä kohteen hyvän hoidon kannalta. Tärkeä osa rakennusten hoitoa ovat rakennusperintökoulutukset, joita JHT:n kulttuuriperinnön erityisasiantuntijat järjestävät tarpeen ja resurssien mukaan. Koulutuksissa käydään läpi rakennusperinnön keskeisiä hoitotapoja sekä laajemmin rakennusperinnön hoitoon liittyviä kysymyksiä. Koulutukset ovat osa talon sisäistä tiedonvaihtoa pitkän aikavälin hoidon suunnittelusta, priorisoinnista ja resursoinnista vastaavien asiantuntijoiden sekä jatkuvasta huollosta ja ylläpidosta vastaavan kentän henkilöstön välillä.

Ulkopuolisena urakointina taas toteutetaan laajemmat korjaustyöt sekä erityisosa-

mista vaativat toimenpiteet, kuten restaurointityöt. Kohteiden poikkeuksellisen luonteen vuoksi JHT vastaa pääosin itse toimenpiteiden edellyttämästä rakennuttamisesta. Rakennuttaminen edellyttää tietotaitoa sekä asiantuntijuutta koko prosessin ajan suunnittelusta urakan kilpailutuksen kautta työmaan valvontaan ja ohjaukseen. Hallitusti läpi viety rakennuttamisprosessi on osa rakennusten hyvää hoitoa ja vastuullista hallintaa. JHT:n rakennusten hoidolle tuo omat erityispiirteensä niiden haastava logistinen sijainti. Monet kohteet ovat kaukana tieverkostosta erämaisilla alueilla tai saaristossa. Tämä vaikuttaa liikkumiseen, kustannuksiin ja töiden valvontaan sekä aikataulutukseen.

Arkeologisten kohteiden hoito

Arkeologisen kohteen hoito käsittää kohteen kunnan seurannan ja sen lisävaurioitumisen estämisen. Hoitotoimenpiteiden suunnittelua varten kohteiden kuntoa seurataan säännöllisesti. Seuranta tehdään kohteen vaurioitumisherkkyydestä ja kohteeseen kohdistuvista uhkista, esimerkiksi nähtävyyksikäytön aiheuttamasta käyttöpaineesta, riippuen 5–10 vuoden välein.

Hoitotoimenpiteiden tavoitteena arkeologisella kohteella ei ole kohteen palauttaminen alkuperäisen käytön aikaiseen tilaan, vaan ihmisen tai luonnonilmiöiden, kuten myrskyjen, aiheuttamien lisävaurioiden syntymisen estäminen tai hidastaminen. Koska arkeologinen kohde ei uusiudu eikä sitä voi korjata kuten rakennusta, hoidon on oltava ennakoivaa ja kajoamatonta. Vaurioitumista estetään esimerkiksi ohjaamalla kulkemista merkityille kulkureiteille tai estämällä pääsy herkimmille alueille suojarakenteilla. Myös selkeällä, asiapitoisella ja saavutettavalla viestinnällä ehkäistään kohteen käytön aiheuttamien vaurioiden syntymistä. Kävijälle on tär-

keää kertoa kohteesta ja sen merkityksestä, sekä ohjata käyttäytymään kohteella oikein.

Hoitotoimenpiteiden tavoitteena voi nähtävyyksikäytössä olevalla kohteella olla myös kohteen havainto-olosuhteiden parantaminen esimerkiksi poistamalla näkyvyyttä haittaavaa kasvillisuutta. Puiden poistaminen arkeologisen kohteen päältä estää myös puiden juurten aiheuttamien vaurioiden syntymisen arkeologiseen kohteeseen. Toisaalta erityisesti pitkään nähtävyyksikäytössä olleilla kohteilla on tärkeää säilyttää eri aikakausien jättämiä kerroksia, kuten istutuksia tai rakenteita, joista on tullut osa kohteen kokonaisuutta. Tämä auttaa kävijää hahmottamaan alueen historiallisen jatkumon. Muinaismuistolain rauhoittaman kiinteän muinaisjäännöksen hoitoon haetaan Museovirastolta muinaismuistolain mukainen hoitolupa.

Perinnebiotooppien hoito on usein samalla myös arkeologisten kohteiden hoitoa, sillä perinnebiotooppikohteilla voi olla niiden syntyhistoriaan liittyviä arkeologisia kohteita. JHT vastaa suurimmasta osasta maamme hoidon piirissä olevista arkeologisista kohteista, ja suuri osa näistä sijaitsee juuri perinneym-

Kuvassa Kirkkonummen Juusjärven kivikautinen kalliomaalaus. Maalausta hoidetaan yhteistyössä paikallisten kanssa, mutta vastuu kohteen säilymisestä on JHT:llä. Kuvassa on tulkittu olevan ihmishahmo ja hauki. Kuva: Tanja Tenhunen / Metsähallitus.

päristöissä. Tällaisten kohteiden hoito suunnitellaan yhteistyössä luonnonsuojelun asiantuntijan kanssa. Pelkästään valtakunnallisesti arvokkailla perinnebiotoopeilla sijaitsee yhteensä 222 arkeologista kohdetta, joista 120 on muinaismuistolain nojalla rauhoitettu kiinteinä muinaisjäännöksinä.

Raunioiden hoito

JHT:n hoitamilla alueilla on paljon rakennusten ja rakenteiden raunioita. Suurin osa niistä on arkeologisia kohteita. Näitä ovat esimerkiksi rauniolinnat, kryptat, hylätyt kaivoskuilut, louhokset ja maailmansotien aikaiset linnoitteet ja niiden rauniot. Raunioiden vaaliminen vaatii monialaista asiantuntijatyötä, jossa yhdistyy muun muassa kivirakentamisen, konservoinnin, arkeologian ja luonnonsuojelun osaaminen. Lisäksi kohteiden hoito edellyttää tiivistä viranomaisyhteistyötä. Kohteiden hoitoa tulee lähestyä niin rakennusperinnön kuin arkeologian näkökulmasta, ja hoidossa joudutaan huomioimaan se, et-

tä osa kohteista on suojeltu sekä rakennuksina että kiinteinä muinaisjäännöksinä. Nähtävyyскоhteissa on otettava huomioon myös käytön aiheuttamat vaatimukset ja muun muassa kävijäturvallisuus.

Useimmat rauniot eivät ole aktiivisen hoidon piirissä, mutta mikäli ne edellyttävät toimenpiteitä, etenee prosessi säilyttävän korjauksen periaatteiden mukaisesti. Monien arkeologisten kohteiden suojeluarvot säilyvät pienillä ylläpitotoimenpiteillä, kuten kajoavan toiminnan estämisellä. Usein kohteet ovat kuitenkin matkailullisesti tärkeitä vetovoimakohteita, jolloin niihin kohdistuu voimakkaampaa hoitotarvetta sekä kohteen suojelun että asiakasturvallisuuden varmistamisen vuoksi.

Raunioista aktiivisen hoidon piirissä ovat lähinnä linna- ja linnoituskohteet. Kansallisesti merkittävien kohteiden tarkempi suunnittelu sekä urakointi vaativat erityisosaamista, joka on yleensä hankittava ostopalveluna ja jota Suomessa on verrattain vähän. Restauraatiohankkeen hyvä läpivienti edellyttää eri-

Laajoilla kohteilla on tärkeää määrittää restauroinnin periaatteet eli se, mihin hoidolla pyritään ja mitä ominaisuuksia tehtävillä toimenpiteillä on määrä säilyttää. Joillain kohteilla merkittävää voi olla alkuperäinen materia, toisella taas rakenteen ilme ja kertovuus. Kuvassa Gustavsvärnin linnoituksen rauniot Hangon edustalla. Kuva: Hilja Palviainen / Metsähallitus.

tyisosaamista myös hankinnan valmisteluvaiheessa sekä työn toteutuksen valvonnassa ja ohjauksessa.

Monilla linnakohteilla on pitkä hoitohistoria jo 1800-luvun lopulta lähtien. Kohteilla näkyy kunkin ajanjakson parhaan tiedon ja taidon sekä saatavilla olleiden resurssien mukainen korjaustapa. Pitkä hoitohistoria on osa kohteiden identiteettiä sekä suojelukokonaaisuutta. Kerroksisuus saa ja sen tulee näkyä, mutta samalla se ei saa muodostua määrittäväksi tekijäksi kohteen esteettisessä ilmeessä. Pitkäjänteisen, kohteen suojeluarvoja vaalivan hoidon perustaksi pyritään löytämään restaurointiperiaatteet, toisin sanoen selkeä tavoite ja toimenpiteiden linja, johon sekä museoviranomainen että JHT sitoutuvat. Restaurointiperiaatteiden luominen edellyttää kohteen muun hoidon tavoin monialaista asiantuntijatyötä sekä tiivistä viranomaisyhteistyötä.

4 Käyttö

Monet JHT:n kulttuurihistorialliset arvokohteet ovat käytössä osana JHT:n palveluvarustusta, nähtävyydenkohteena tai vuokrattuna ulkopuoliselle toimijalle. Rakennusperintökohteille on syntynyt uutta käyttöä autio- tai päivä tupina, lammaspaimentiloina sekä esimerkiksi hotelli- ja ravintolarakennuksina. Kulttuuriperintökohteet ovat usein kiinnostavia tutustumiskohteita sekä paikallisille että matkailijoille, ja ne ovat myös elävän perinnön ylläpidon välineitä.

Kulttuuriperintökohteiden käytön edellytyksenä on, että kohteen suojeluarvot eivät vaarannu käytön vuoksi. Käytön tulee siis olla kestävä, sen vaikutuksia on seurattava ja ennakoitava, ja mahdollisiin ongelmiin on reagoitava ajoissa. Käyttäjien opastaminen on oleellinen osa kestävä käytön varmistamista. Käyttö on hyvä mahdollisuus välittää yleisölle tietoa kulttuuriympäristöstä ja sen arvoista laajemminkin konkreettisten kohteiden välityksellä.

Elävän perinnön ylläpito

Valtion maa- ja vesialueet mahdollistavat osaltaan elävään perintöön kuuluvien jokaisenoikeuksien harjoittamisen. Myös kulttuuriympäristöjen hoito liittyy monella tapaa elävän perinnön ylläpitoon. Rakennusperinnön säilyttävä korjaaminen sekä perinnebio-tooppien hoito nojaavat vanhoihin tapoihin ja taitoihin. Suojelualueiden monipuolisessa rakennusperinnössä on edustettuna erilaisia kansanrakentamisen tapoja ja rakenneratkaisuja. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset aidat, puukatot tai perustukset. Nämä tavat ja taidot ovat perintöä, jotka siirtyvät sukupolvelta toiselle, kun niitä käytetään.

Ainutlaatuisia elävän perinnön säilyttämisen paikkoja ovat JHT:n perinnetilat: Korteniemi, Kovero ja Telkkämäki. Perinnetilat mahdollistavat tietotaidon säilymisen sekä sen välittämisen konkreettisella tavalla. Esimerkiksi Telkkämäen kaskiperinnetilalla jatketaan satoja vuosia jatkunutta kaskiviljelyä. Kaskea poltetaan luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi ja elävän perinnön ylläpitämiseksi. JHT on Suomen ainoa vuosittain kaskea polttava taho.

Perinnetiloilla elävää perintöä ylläpidetään muun muassa säilyttämällä maataislajikkeita sekä niihin liittyviä työtapoja. Perinnetiloilla aineeton kulttuuriperintö nivoutuu aineelliseen kulttuuriperintöön. Maatilan pihapiirin talousrakennukset ovat alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan, esimerkiksi tiloilla viljelty vilja voidaan perinteisin menetelmin tilojen riihissä. Samoin rakennusten ja rakenteiden ylläpito aina malkakatosta pisteaidan tekoon ylläpitää elävää perinnettä.

Perinnetilat ovat erityisiä ympäristökasvatuksen paikkoja, joissa on mahdollista oppia pitkälti jo kadonneita menetelmiä kaikki prosessin vaiheet osaavan, tietotaitoa jatkuvasti ylläpitävän henkilöstön opastuksella. Ympäristökasvatusta suunnataan sekä koululaisryhmille että aikuisille. Lisäksi perinnetilat toimivat oppimisympäristöinä tuleville alan asiantuntijoille, kuten arkkitehtiopiskelijoille.

Talkoot ovat oivallinen tapa ylläpitää vanhoja työtapoja. JHT järjesti lautatalkoot ammattilaisen johdolla Puolangan Auhonkylän Tiaisentorpalla kesällä 2023. Vanhin tapaa työstää lautaa on halkaista se syiden mukaan kirveen ja puukiilojen avulla. Kuva: Minna Koramo / Metsähallitus.

JHT on uhanalaisten perinnebiotooppien suurin maanhaltija Suomessa. Suojelualueiden yhtenä tehtävänä on säilyttää ja ylläpitää tällaisia hävinneiden luonnonkäyttömuotojen luomia ympäristötyyppejä lajistoineen. Samalla ylläpidetään niihin liittyvää elävää perintöä. Tätä kokonaisuutta on käsitelty tarkemmin JHT:n perinnebiotooppityön toimintaohjelmassa (Raatikainen 2018).

JHT:n historiakohteet

Historiakohteet ovat JHT:n erikseen määrittämä kohdejoukko, jonka käyntimääriä ja taloudellista vaikuttavuutta on seurattu jo kymmenen vuotta. Historiakohteiden ryhmä ei siis sisällä kaikkia JHT:n hoitamia historiallisia kohteita vaan on siitä valikoitu pieni kohdejoukko. Historiakohteet ovat pääosin suojelualueita, joissa kulttuuriperinnöllä on merkittävä rooli, tai merkittäviä yksittäisiä käyntikohteita. JHT:n historiakohteet ovat Aulangon

linnavuori ja englantilainen kartanonpuisto luonnonsuojelualueella, Auttikönkään uittopato, Kajaanin rauniolinna, Kuusiston rauniolinna, Keisarin kalamaja Langinkosken luonnonsuojelualueella, Raaseporin rauniolinna, Rapolan muinaislinna, Svartholman merilinnoitus ja Vallisaaren merilinnoitus.

Historiakohteiden kestävän matkailukäytön periaatteita on linjattu yhdessä Suomen maailmanperintökohteiden yhdistyksen kanssa vuonna 2016 (Metsähallitus 2016). Samoja periaatteita noudatetaan kansallispuistoissa, luonto- ja historiakohteilla sekä maailmanperintökohteilla. JHT kerää tietoa kävijöistä erikseen tehtävillä kävijätutkimuksilla, jotka tehdään samalla tavalla kaikilla JHT:n hallinnoimilla kohteilla sekä Suomen maailmanperintökohteilla. Menetelmästä enemmän ks. Kajala ym. (2009). Kävijätutkimukset on tehty seitsemälle historiakohteelle (von Boehm & Kajala 2015, Heikkilä 2018, Malinen ym. 2018, Nikkola 2022, Söderlund 2022a,

2022b), mutta Auttikönkäältä ja Rapolasta ne puuttuvat. Paikallistaloudelliset vaikutukset on selvitetty kaikilta muilta historiakohteilta, paitsi Auttikönkäältä. Kaikilla kohteilla seurataan käyntimääriä.

Historiakohteiden merkitys osana JHT:n kohteiden käyntimääriä ja paikallistaloudellisia vaikutuksia on merkittävä. Kohteet kiinnostavat kotimaisten kävijöiden lisäksi kansainvälisiä matkailijoita.

Käynti JHT:n historiakohteella

Vuonna 2022 historiakohteille tehtiin 683 700 käyntiä, mikä oli 9 % kaikkien JHT:n kohteiden käynneistä. Historiakohteiden käyntimäärä vastasi viidesosaa kaikkien 41 kansallispuiston käyntimääristä.

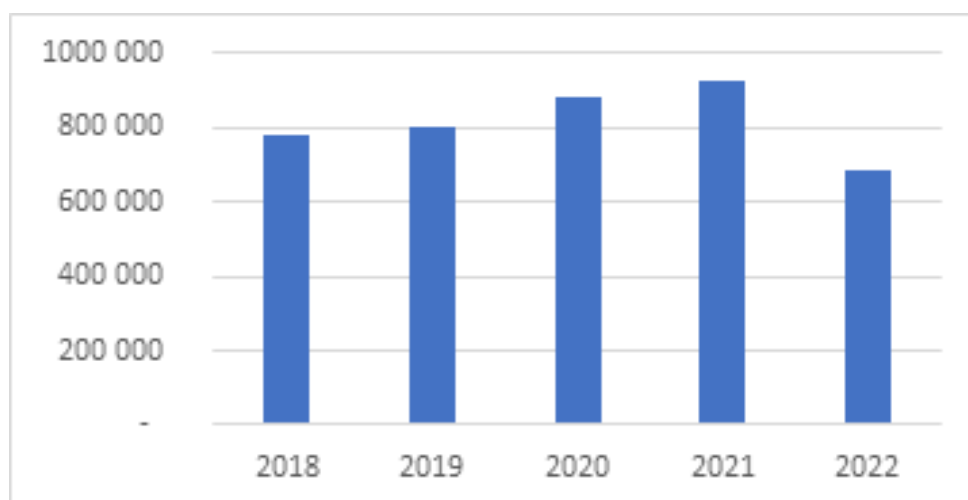
Pääosaan JHT:n historiakohteista voi tutustua ilmaiseksi ja ympäri vuoden. Historiakohteisiin tutustutaan yleensä pienessä seurueessa. Kohteet ovat kotimaisten matkailijoiden suosiossa ja usein kävijä on vierailut kohteella aiemminkin. Esimerkiksi Aulanko on jopa 64 %:lle kävijöistä entuudestaan tuttu käyntikohde. Käynti Metsähallituksen historiakohteella on suunniteltu, Vallisaaren käynti oli jopa 70 %:lle matkan tärkein kohde. Svartholma, Kuusisto ja Aulanko ovat matkan tärkeimpiä kohteita puolelle käynneistä. Lo-

put käynnit ovat suunniteltuja retkikohteita matkan varrella. Poikkeuksen tekee Kajaanin keskustassa sijaitseva rauniolinna, jonne 40 % käynneistä tehdään suunnittelematta.

Historiakohteille tehdään pääosin päiväkäyntejä ja viivytään pari tuntia kerrallaan. Käynnin aikana tutustutaan kohteeseen ja ihaillaan maisemaa. Mukana voi olla eväät, tai virvokkeita nautitaan alueen kahvilassa. Saarikohteisiin, eli Svartholmaan ja Vallisaareen, saavutaan yhteysaluksella, ja käynnin kesto on noin kolme tuntia. Osa omalla veneellä liikkuvista myös yöpyy kohteella, jolloin satamien palveluiden taso korostuu vastauksissa.

Kävijätutkimuksissa selvitettiin kohdekohtaiset kävijätyytyväisyysindeksit. Vallisaaresa oli JHT:n paras valtakunnallinen kävijätyytyväisyys (2022: 4,51 asteikolla 1–5). Se ylitti myös maailmanperintökohteiden valtakunnallisen kävijätyytyväisyyden keskiarvon (2018: 4,43). Kävijöiden kokemia hyvinvointivaikutuksia kysyttiin ensimmäistä kertaa JHT:n kävijätutkimusten yhteydessä vuonna 2013. Historiakohteet parantavat erityisesti psyykkistä hyvinvointia. Näissä ei ole suurta muutosta eri vuosina tehdyissä kävijätutkimuksissa.

JHT:n historiakohteiden luontevin vertailukohta ovat maailmanperintökohteet, jotka niin ikään ovat jokaisenoikeudella vapaas-

Käynnit JHT:n yhdeksällä historiakohteella 2018–2022. Lähde: Metsähallituksen asiakasseurantajärjestelmä ASTA.

Langinkoskella kulttuuriympäristö täytti erinomaisesti kävijöiden odotukset. Se sai kävijätutkimuksessa historiakohteista parhaan arvon 4,75 vuonna 2021, asteikolla 1–5. Kuvassa portti on vastamaalattu. Kuva: Tuija Väli-Torala / Metsähallitus.

ti tutustuttavia (Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys 2019, 2022). Kohteiden vetovoima on melko yhtäläinen. Suomenlinna ja Vanha Rauma ovat käyntikerroissa omaa luokkaansa, mutta muiden kulttuuriperintökohteiden kanssa JHT:n historiakohteet ovat hyvin vertailukelpoisia. Merkittävin ero eri kohteiden välillä on ulkomaalaisten matkailijoiden määrässä, mikä selittynee maailmanperintökohteiden kansainvälisesti tunnetulla brändillä. Suomen maailmanperintökohteilla tehtiin vuonna 2022 noin 1,5 miljoonaa käyntiä.

Historiakohteiden paikallistaloudelliset vaikutukset

Tässä luvussa käsitellään historiakohteiden paikallistaloudellisia vaikutuksia. Paikallistaloudelliset vaikutukset on selvitetty muilta historiakohteilta paitsi Auttikönkäältä. Tästä syystä historiakohteiden osalta puhutaan yhdeksän kohteen sijaan kahdeksasta.

Vuonna 2022 kahdeksalle historiakohteelle tehtiin 622 400 käyntiä. Kävijöiden rahankäyttö toi paikallistalouteen kokonaistuloa 22,6 milj. € ja -työllisyyttä 189 henkilötyövuotta. Tämä oli 6 % kaikkien JHT:n kohteiden kokonaistulosta ja työllisyydestä. Historiakohteiden paikallistalouden kokonaistulo on 8 % kansallispuistojen kokonaistulosta ja henkilötyövuosissa vastaava vertailuluku on 9 %.

Paikallistalousvaikutus oli 34 €/käynti (kaikki JHT:n kohteet 2021 48,7 €). Paikallistalousvaikutuksia arvioitaessa on huomattava, että kohteiden palvelut, Aulankoa lukuun ottamatta, ovat avoinna vain kesäaikaan toisin kuin kansallispuistoissa.

Vuonna 2022 kahdeksalle historianähtävyydelle kohdennettu rahoitus oli 1,8 milj. €, noin 2,8 €/käynti, Se on selvästi pienempi kuin JHT:n alueilla keskimäärin (JHT 2021: 4,74 €). Rahoitukseen nähden paikallistalousvaikutus on kuitenkin iso, noin 16,5 kertainen (JHT 2021: 10,3).

Kun katsoo perusrahoituksen tuomaa paikallistalousvaikutusta, näkyvä perusrahoituk-

sen niukkuuden riski. Ympäristöministeriön perusrahoitusta käytettiin noin 0,5 milj. € eli 0,7 € / käynti. Se näyttäytyy suurena vaikutavuutena, koska perusrahoitukseen nähden paikallistalousvaikutus noin 46-kertainen (JHT 2021: 18,9). Niukan rahoituksen vuoksi kohteiden merkittävä 38,5 milj. €:n korjausvelka jatkaa kasvuaan. Jotta korjausvelka saataisiin pois, tulisi laskennallisesti 15 vuoden aikana käyttää näiden kohteiden ylläpitoon ja korjaukseen noin 3 milj. € vuodessa. Tämä vastaisi vuoden 2022 käyntimäärällä 4,6 €:n investointia/käynti.

Vertailua museoihin ei voi suoraan tehdä, sillä JHT:n työhön ei kuulu museokokoelmien ylläpito, kohteiden hoito kylläkin. Pääsymaksullisiin kohteisiin, Raaseporin linnaan ja Kansallismuseon ylläpitämään Langinkosken keisarillisen kalamajan museonäyttelyyn, pääsee myös museokortilla. Molemmat kohteet olivat 20 suosituimman kesäkauden museokorttikohteen joukossa vuonna 2022. Keskihinta museokäynnille Museoviraston ylläpitämässä museossa tai linnassa oli 1,98 €/käynti vuonna 2022.

5 Voimavarat

Henkilöstö

Vuodesta 2008 lähtien JHT:ssä on työskennellyt viisi vakituista kulttuuriperinnön erityisasiantuntijaa, joista neljä on vastannut luontopalvelualueiden kulttuuriperinnön suojelun ja hoidon asiantuntijatehtävistä ja yksi valtakunnallisista asiantuntijatehtävistä. Asiantuntijat ovat olleet hajautettuna keskenään eri vastuualueisiin Luontopalvelujen alla mutta tekevät tiivistä yhteistyötä valtakunnallisen kehittämisen osalta.

Lisäksi JHT:ssä on työskennellyt vuosittain vaihteleva määrä kulttuuriperinnön asiantuntijoita ja erityisasiantuntijoita määräaikaissa työsuhteissa hanke- ja budjettirahoituksella. Osalla määräaikaista työntekijöistä on ollut usean vuoden työsuhde, jolloin tosiasiallisesti kohteiden hoidosta on vastannut viittä vaki-

tuista laajempi asiantuntijajoukko. Kulttuuriperinnön asiantuntijoiden määrä on ollut jatkuvasti riittämätön JHT:n laajenevaan tehtäväkenttään nähden. Tehtävien menestyksekkäs hoitaminen ja teeman kehittäminen edellyttää myös asiantuntijoiden erityisosaamisen lisäämistä kouluttautumisella ja lisärekrytoinneilla. Tehtävien hoitaminen edellyttää nykyisen vakinaisen henkilöstön lisäksi kaksi arkeologian ja kaksi rakennusperinnön erityisasiantuntijaa.

Kulttuuriomaisuuden hoidon rahoitus

JHT:n hallinnassa olevan kulttuuriomaisuuden hoidolle ei ole jatkuvaa rahoitusta. Pienempiä hoitotoimenpiteitä ja ylläpitoa on rahoitettu budjettivaroilla ja hankerahoituksilla. Tietyillä kohteilla on myös vakiintunutta vapaaehtoistoimintaa. Toistaiseksi monien perinnebiotoopeilla olevien arkeologisten kohteiden hoito on voitu rahoittaa välillisesti maatalouden ympäristötukien kautta, mikäli laidunta hoitaa yksityinen maatalousyrittäjä.

Laajemmat arvokohteiden hoitotoimet on toteutettu hanke- ja erillishoitoituksilla, jotka ovat pitkälti ennakoimattomia ja joiden käyttöaika on kohteiden hoidon luonteeseen ja tarvittavaan asiantuntijatyöhön nähden liian lyhyt. Tämä lisää kohteiden hoidon kustannuksia ja vaarantaa kulttuuriomaisuuden suojelevarvojen säilymisen.

JHT:n kulttuuriomaisuuden hoidon rahoitusongelma tuli näkyväksi vuonna 2018 tehdyssä korjausvelkaselvitystyössä (Metsähallitus 2019). Valtiovarainvaliokunta kiinnitti lausunnossaan vuoden 2022 budjetistä huomiota siihen, että JHT:n saamalla rahoituksella ei ole pystytty vähentämään kulttuuriomaisuuden korjausvelkaa. Valiokunta piti tärkeänä, että korjausvelkaan etsitään ratkaisua Valtion kiinteistöstrategian 2030 jatkotyössä. Tätä varten perustetussa valtiovarainministeriön vetämässä Valtion strategiset vajaakäyttöisen kiinteistöt (STRAVA) -työryhmässä laadittiin periaate ao. kohteiden hoi-

dolle ja esitettiin kolmen JHT:n hallinnoiman rauniokohteen siirtämistä pois valtion omistuksesta. Työryhmän työhön ei sisällynyt valtion hallinnoiman kulttuuriomaisuuden rahoituksen kokonaisratkaisu. STRAVA-työryhmästä tarkemmin liitteessä I.

Kulttuuriperintötiedon keruun rahoitus

Suojelualueiden kulttuuriperintöinventoinnit ovat olleet pitkään jatkunutta JHT:n työtä. Viime vuosina pienialaisten, pistemäisten ja tarkastusluonteisten inventointien osuus on painottunut johtuen käytettävissä olevasta rahoituksesta ja asiantuntijoiden työn suuntaamisesta kulttuuriomaisuuden hoidon järjestämiseen. Viime vuosien inventoinnit ovat olleet reaktiivisia ja liittyneet pääasiassa käynnissä oleviin luonnonhoitotöiden ja virkistyskäytön palveluvarustuksen suunnitteluhankeisiin. Inventointeja tekemään on mahdollisuuksien mukaan palkattu määräaikaista henkilökuntaa sekä enenevässä määrin käytetty ostopalveluja. Jatkuvaa rahoitusta suojelualueiden puuttuvien tai päivitettävien laajempien perusinventointien tekemiseen ei ole. Vanhentunut ja repaleinen tieto heikentää erilaisten alueidenkäyttöhankkeiden vaikutusten arviointia ja edunvalvontatyön laatua, mikä vaarantaa kulttuuriomaisuuden säilymisen. JHT:n hallinnoimille alueille tarvitaan valtakunnallinen kulttuuriperintöinventointiohjelma, joka sisältää kulttuuriperinnön suojelun kannalta keskeisten alueiden tai kohdetyyppien perus-, täydennys- ja teemainventoinnit sekä mahdollistaa pitkän aikavälin suunnittelun ja resursoinnin.

Tiedon laatu ja ajantasaisuus korostuu myös kulttuurihistoriallisten arvokohteiden ennakoivassa hoidossa. Tulevaisuudessa muun muassa ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja lisääntyvän matkailukäytön kestävyyden varmentamisen myötä kohteiden kuntoseurannan merkitys kasvaa. Tätä varten tarvitaan entistä toimivampia seuranta-menettelyjä ja tietojärjestelmiä, joihin tieto

voidaan tallentaa käytettävään muotoon. Lisäksi tarvitaan entistä suurempaa joustavuutta ja valmiutta tietotarpeiden ja niiden täyttämisen ketterään kartoittamiseen ja uusien menetelmien opetteluun.

Hankinnat kulttuuriomaisuuden hoidon välineenä

Hankinnat ovat työkalu, jolla olemassa olevat resurssit kohdennetaan kohteen hoitoon ulkopuolisia voimavaroja ja osaamista hyödyntäen. Hankinnat edellyttävät tilaajalta kykyä ja valmiutta sekä määritellä hankittavan kokonaisuuden sisältö- ja laatuvaatimukset että valvoa työn toteutusta ja onnistumista. Lyhytaikaisten erillismäärärahojen käytön näkökulmasta tehokas hankintatoimi on välttämätön, sillä henkilöstöresurssit eivät muutu samassa suhteessa taloudellisten resurssien kanssa. Lisäksi kulttuuriperinnön hoitoon liittyvät työt vaativat usein eriytynyttä erityisosaamista.

JHT:tä ohjaa hankintayksikkönä Laki julkisista hankinnoista, tilaajavastuulaki sekä Metsähallituksen oma hankintaohjeistus. Hankinnan tapaan vaikuttaa sen luonne, sisältö sekä hankinnan arvo.

JHT:n hankintoja kulttuuriperintökohteiden hoidon työkaluna on käsitelty 2022 valmistuneessa konservoinnin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon lopputyössä (Palviainen 2022). Työssä tarkastellaan sekä kohteiden hoitoympäristöä ja siihen vaikuttavia rakenteita että hankintoja suhteessa muihin JHT:n hankintoihin ja toisiinsa. Lopputyössä tarkastellaan erityisesti vuosia 2020–2021, jolloin kohteiden hoitoon oli poikkeuksellisen suuret taloudelliset resurssit. Tarkasteluajan jaksolla kulttuuriperintöön liittyvien hankintojen kappalemääräinen osuus osana JHT:n hankintoja säilyi lähes samana, mutta hankintojen ennakoitun arvon osuus suhteessa muihin JHT:n hankintoihin kasvoi 6 % ollen vuonna 2021 jopa 15 % kaikista JHT:n hankinnoista.

Hankintojen resursointiin ja ennakointiin liittyvinä tuloksina havaittiin, että suunnitelluissa arkeologisiin selvityksiin ja valvontoi-

hin liittyvät tarjoukset olivat hintatasoltaan hyvin lähellä toisiaan. Rakentamisen suunnittelussa halvimman ja kalleimman tarjouksen erotus suhteessa valittuun tarjoukseen puolestaan oli vähintään 50–100 %. Tarjouspyyntöjä, joihin saatiin vain yksi vertailuun valittu tarjous, on molemmissa ryhmissä suunnilleen yhtä paljon.

Vastaavasti kulttuuriperinnön rakennusurakoiden osalta tarkastelussa erottui kaksi poikkeuksellisen suurta osuutta: tarjouspyynnöt, joihin ei saatu kuin yksi vertailuun hyväksytty tarjous, sekä tarjouspyynnöt, joissa tar-

jousten hinnan erotus suhteessa valitun tarjouksen hintaan oli 201 % tai sen yli. Kilpailutusten sisältöä tarkastelemalla havaittiin, että kohteen haastava maantieteellinen sijainti erämaisilla alueilla tai saarella oli yhdistävänä tekijänä tarjouspyynnöissä, jotka päättyivät vain yhteen vertailuun valittuun tarjoukseen. Vastaavasti tarjouspyynnöissä, joissa hintajakauma oli poikkeuksellisen suuri, yhdistävänä tekijänä oli työn kohdentuminen massiivikivikohteiden, kuten rauniolinnojen, korjaamiseen.

84,9 %
Ostopalveluiden kokonaishinnasta kohdentui urakointiin.

56,7 %
Urakoiden kokonaishinnasta kohdentui puurakennuksiin tai pienrakennuksiin.

43,3 %
Urakoiden kokonaishinnasta kohdentui massiivikivirakenteiden korjauksiin.

5 540 000€

Vuosina 2020–2023 kulttuuriperinnön ostopalveluiden kokonaissumma.

15,3 %
Ostopalveluiden kokonaishinnasta kohdentui suunnitteluun, inventointiin tai muuhun asiantuntijatyöhön.

72,3 %
Suunnittelujen kokonaishinnasta kohdentui korjaussuunnitteluun tai rakennusten inventointiin.

29,2 %
Suunnittelujen kokonaishinnasta kohdentui arkeologisiin tutkimuksiin tai inventointeihin.

Vuosina 2020–2023 kulttuuriperintöön kohdennettiin poikkeuksellisen suuria lisärahoituksia, jotka kasvattivat toimintaa hetkellisesti merkittävästi. Ennen vuotta 2020 luontopalvelualueilla kulttuuriperinnön hoitoon kohdennettu budjettirahoitus oli 5 000–10 000 € vuosittain. Kuvat: Metsähallitus. Kuvan vaihtoehtoinen teksti: Ostopalveluiden kokonaishinnasta 84,9 % kohdentui urakointiin. Urakoiden kokonaishinnasta 56,7 % kohdentui puurakennuksiin ja pienrakennuksiin. Urakoiden kokonaishinnasta 443,3 % kohdentui massiivikivirakenteiden korjauksiin. Ostopalveluiden kokonaishinnasta 15,3 % kohdentui suunnitteluun, inventointiin tai muuhun asiantuntijatyöhön. Suunnittelujen kokonaishinnasta 72,3 % kohdentui korjaussuunnitteluun tai rakennusten inventointiin. Suunnittelujen kokonaishinnasta 29,2 % kohdentui arkeologisiin tutkimuksiin tai inventointeihin.

Toiminnan laatu

Ympäristö- ja laatujohtaminen

JHT:n kulttuuriperintötyön toiminnan laatua seurataan osana Metsähallituksen standardisoitua ympäristö- ja laatujohtamisen (YLJ) järjestelmää. Järjestelmään kuuluvat mm. sisäiset ja ulkoiset auditoinnit.

Sisäisillä auditoinneilla katselmoidaan kaikkea JHT:n ydintekemistä. Näin kulttuuriperinnön pitäisi olla oleellinen ja kiinteä osa sisäistä auditointia, mutta viime vuosina kulttuuriperintöä on auditoitu harvakseltaan ja sattumanvaraisesti. Kulttuuriomaisuuden hoitoa ei ole auditoitu erikseen, vaan se on tullut mukaan osana muuta JHT:n toimintaa, eikä kulttuuriperinnön asiantuntijoita ole aina osallistettu auditointeihin.

Kulttuuriperintö ei ole kiinteä osa ISO 14.001 ympäristösertifikaatin ulkoista auditointia. Auditoinnissa on kiinnostunut kulttuuriperinnöstä, jos auditointiin esitetään kohdetta, johon kulttuuriperintö liittyy. Tällä tavoin käsiteltynä kulttuuriperintö nousee esiin positiivisena lisänä JHT:n toiminnassa.

Poikkeuksen muodostaa vuosi 2020, jolloin kiinnitettiin huomiota tiedonkulunkatkoksista johtuviin muinaisjäännösten kajoamiseen. Metsähallitus tekee kaikista muinaismuistolain rikkomuksista ilmoituksen Museovirastolle. Metsähallituksen henkilökunnan tekemät tahattomat lainrikkomukset käsitellään ympäristöjärjestelmässä, jotta työprosessien virheet löydetään ja niitä voidaan muuttaa. Työprosessien kehittäminen jäi odottamaan JHT:n osalta toimintatapauudistusta.

Suojelualueiden hoidon kansainväliset arvioinnit

JHT:n hallinnassa olevista Suomen suojelualueista on tehty kaksi kansainvälistä arviointia vuosina 1994 ja 2004, ja vuonna 2023 valmistuu kolmas. Osana suojelualueiden hoitoa on arvioitu myös niiden kulttuuriperinnön suojelu. Vuonna 2004 arvioinnissa kiinnitettiin huomiota suojelualueiden kulttuuriperintötiedon ohueen kattavuuteen.

Vuoden 2023 aikana tehtävässä arvioinnissa käytetään Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) menetelmää ”protected areas management effectiveness evaluation” (PAME), jossa suojelualueiden hoidon laatu käydään kokonaisvaltaisesti läpi. Suojelualueiden arvioinnin teemoja ovat esimerkiksi: miten tehokkaasti ja hyvin luonnonsuojelutyötä tehdään, miten luonnon monimuotoisuutta turvataan, miten retkeilijän asiakaskokemus muodostuu ja miten kumppanit ja yhteisöt osallistuvat päätöksentekoon. Kansainvälisen arvioinnin tulokset eivät vielä tätä kirjoitettaessa tiedossa¹.

---

¹ Suomen suojelualueiden hoidon toinen kansainvälinen arviointi toteutettiin 2023 ja siinä hoidon taso arvioitiin kansainvälisesti verraten hyväksi. Kehittämisehdotuksissa korostettiin luontoarvojen merkitystä suojelualueilla. Arvioinnissa kulttuuriperinnön hoito sain arvion hyvä – erittäin hyvä. Suositukset koskivat tarvetta tehdä kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden hallinnasta ja elävän perinnön paremmasta hyödyntämisestä. Aiheesta enemmän <https://julkaisut.metsa.fi/en/publication/management-effectiveness-evaluation-of-finlands-protected-areas-2023/>.

II Kulttuurihistorialliset arvokohteet 2023 ja hoidon tavoitteet

Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien kulttuurihistorialliset arvokohteet ovat JHT:n hallinnassa olevia priorisoituja rakennusperintökohteita ja arkeologisia kohteita, joita JHT hoitaa tavoitteellisesti. Arvokohteet valittiin edellisen kerran vuonna 2018. Tämän kohdejoukon päivitys tehtiin osana tätä selvitystä. Lisäksi laskettiin arvokohteiden ylläpidon kustannukset ja korjausvelka.

Kohteet arvotettiin käyttäen Metsähallituksen Arvottamisavain-työkalua. Arvottamisavaimessa kohteita tarkastellaan suhteessa eri kriteereihin, esimerkiksi kohteiden edustavuuteen, historialliseen todistusvoimaisuuteen ja kohteen ympäristön muutokseen. Arvottamisavaimen luonnekriteerejä päivitettiin arkeologisten kohteiden osalta vastaamaan Valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventoinnissa (VARK) käytettyä kriteerejä. Lisäksi päivitettiin ympäristökriteerejä, joita käytettiin sekä arkeologisten että rakennusperintökohteiden arvottamisessa. Arvottamisavain-työkalu ja Metsähallituksen tapa asettaa kulttuurihistoriallisten arvokohteiden hoidon laadulle tavoitteet on kuvattu tarkemmin erillisessä raporteissa (Metsähallitus 2024a, 2024b).

Arvottamisavaimessa käsiteltiin olemassa oleva arvokohdejoukko sekä huomioitiin viime vuosina toteutuneet hallinnansiirrot, suojeluprosessit sekä inventoinneissa ja kohteiden seurannassa karttunut uusi tieto kohteista. Suurin uusi kohderyhmä, joka otettiin tarkasteluun mukaan, oli Valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventoinnissa (VARK) esitetyt JHT:n hallinnassa olevat arkeologiset kohteet.

Alueiden kulttuuriperinnön erityisasiantuntijat arvottivat kohteet ja laativat esityksen arvokohdejoukon muutoksista alueiltaan.

Hoidettavien arvokohteiden valinta tehtiin ensisijaisesti kohteiden merkittävyyden perusteella. Lisäksi valintaan vaikutti kohteen jatkuvan hoidon tai seurannan tarve. Muutokset arvokohdejoukkoon käsiteltiin ja hyväksyttiin syksyllä 2023 luontopalvelualueiden johtoryhmissä.

Uusi arvokohdejoukko 2023

Arvokohteisiin kuuluu vuoden 2023 käsitellyn jälkeen 219 kohdekokonaisuutta, joihin kuuluu yhteensä 924 kohdetta. Kohdekokonaisuus on kohteiden ymmärrettävästi muodostama ryhmä, esimerkiksi pihapiiri rakennuksineen. Arvokohteista puolet on arkeologisia ja puolet rakennusperinnön kohdekokonaisuuksia. Päivitetyssä joukossa on 39 arvokohdetta eli kohdekokonaisuutta vähemmän kuin vuonna 2018, ja yksittäisiä kohteita näihin kuuluu 91 vähemmän kuin vuonna 2018. Uusi kohdejoukko sisältää vain JHT:n hallinnassa olevia kohteita.

Arvokohteiden joukko pysyi suurelta osin ennallaan. Eniten muutoksia tehtiin arkeologisiin arvokohteisiin, joista kolmannes on uusia. Arkeologisten kohteiden valinnassa painottui aikaisempaa enemmän kohteiden merkittävyys ja valtakunnallinen näkökulma. Saman kohdetyypin edustajista valittiin valtakunnallisesti edustavimmat eikä esimerkiksi kohdetta jokaiselta alueelta.

Arvokohdekokonaisuudet sisältävät lähes kaiken JHT:n hallinnassa olevan valtion strategisen kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden. Valtion strateginen kulttuurihistoriallinen kiinteistövarallisuus sisältää kymmenkunta arkeologista kohdetta, jotka eivät täytä STRAVA-työssä valtion strategisille kohteille asetettuja kriteereitä.

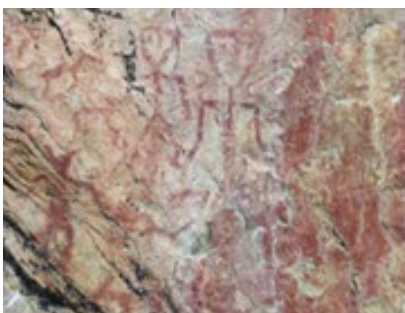
Arvokohteet arvottamisavaimessa

JHT:n asiantuntijoiden toteuttaman arvottamisavainkäsittelyn perusteella kohteista on erotettavissa arvoihin liittyviä painotuksia. Arkeologisissa arvokohteissa on paljon hajontaa kriteerien täyttymisen osalta. Suurin osa kohteista (91 %) on säilynyt hyvin tai melko hyvin. Tähän vaikuttaa kohteiden sijainti luonnonsuojelualueilla. Osa vaurioista on syntynyt ennen kohteiden liittämistä luonnonsuojelualueeseen, osa voi johtua kohteen nähtävyydestä.

Arkeologisista arvokohteista valtaosa (88 %) arvioitiin kulttuurihistoriallisesti melko merkittäviksi tai merkittäviksi. Ne edustavat esimerkiksi historiallisesti merkittävää ajanjaksoa, toimintaa tai ilmiötä. Arkeologista monimuotoisuutta yksittäisten arvokohteiden sisällä on 28 %:lla arvokohteista, mikä johtuu osin siitä, miten kohteita tallennetaan tietojärjestelmiin. Monet kohteet ovat myös tietyn tyyppin tai ajanjakson edustajia, jolloin ne eivät ole huomattavan monimuotoisia. Arkeologisten kohteiden tutkimuksellisen arvon arviointi koettiin vaikeaksi ja monitulkintaiseksi, mutta toisaalta vain yhdellä arkeologisella arvokohteella ei arvioitu olevan ollenkaan tutkimuspotentiaalia.

Rakennusperintökohteista suurin osa (65 %) on valtakunnallisesti harvinaisia esimerkkejä rakennustyyppistään. Samalla kohteista lähes kaikki (94 %) on tunnistettu historiallisesti tai alueellisesti tyyppillisiksi. Tyypillisuus ja harvinaisuus eivät ole toisensa poissulkevia piirteitä historiallisen rakenteen kohdalla; JHT:n hoidossa on monia harvinaisia kohteita, jotka toisaalta ovat tyyppisiä eli ominaisia JHT:n hoitamissa kulttuuriympäristössä. JHT hoitaa myös monia harvinaistuneita kohteita, esimerkiksi suonkuivauskohteita ja saamelaiskulttuurikohteita. Rakennusperintön arvokohteista 99 % edustaa joko osin tai hyvin alueensa tai aikakautensa rakennusperintöä ja on hyvä tietoa lisäävä esimerkki joko maakunnallisesta tai valtakunnallisesta historiasta, toisin sanoen todistusvoimainen.

Suurinta hajonta rakennusperintökohteissa on kohteen alkuperäisyyttä tarkasteltaessa, jolloin 18 %:ssa kohteista on vielä nähtävissä tyyppipiirustusten mukainen asu tai se on säilyttänyt osin rakentamisajankohdan rakentamistavan, arkkitehtuurin, tyylin tai käytön. 35 %:ssa kohteista alkuperäisyys on säilynyt hyvin ja 46 %:ssa kohteista erittäin hyvin. Vastaava jakauma on havaittavissa rakennusperintön kerroksisuutta tarkastellessa. Kohteita, joista on osin tai paikoin nähtävissä eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyy-

91 %
Kohteista on säilynyt hyvin tai melko hyvin.

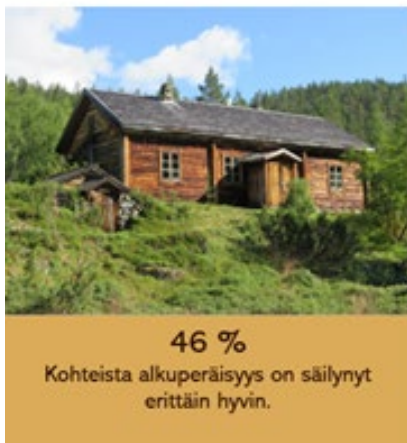

88 %
Kohteista arvioitiin kulttuurihistoriallisesti melko merkittäväksi tai merkittäväksi.

28 %
Kohteista on arkeologista monimuotoisuutta.

JHT:n arkeologisten arvokohteiden tuloksia. Kuva: Metsähallitus.

JHT:n arvokohteisiin kuuluvien rakennusperintökohteiden tuloksia. Kuva: Metsähallitus.

liipiirteet on 22 %, hyvin 41 % ja erittäin hyvin 36 %. Tässä näkyy erityisesti väliaikaiseksi tarkoitettujen rakennusten korjaamisen vaikeus ja toisaalta säilyttävän korjaamisen ja restauroinnin etiikan muutokset kuluneina vuosikymmeninä. Osa kohteista on korjattu alkuperäistä "paremmiksi", osa uuden käytön ja osa kohteen säilymisen parantamiseksi. Tyypillistä on myös, että alkuperäisiä rakenteita on korjattu niitä jäljittelevillä moderneilla rakenteilla. Tällaisia ovat esimerkiksi lyhytikäisiksi mielletyt puukatteet, joiden alle on tehty toinen, tosiasiallisesti vesikatteena rakenteessa toimiva kate.

Ympäristökriteerien osalta kaikista arvo-kohteista 58 %:lla on ympäristössä ja maisemassa kohteen ymmärtämistä tukevia piir-

teitä. 33 %:lla näitä elementtejä on runsaasti, ja kohde on alueen keskeinen maisema-elementti. Kohteiden ympäristö on siis hyvin säilynyt valtaosalla kohteista (91 %). Arvo-kohteen hoidon kesto jakautuu niin, että 20 vuotta hoidettuna olleita kohteita on 39 %, 40 vuotta 21 %, ja 100 vuotta hoidettuja on 4 %. 100 vuotta hoidossa olleita kohteita ovat rauniolinnat ja -linnoitukset. Hoidolla tarkoitetaan kohteen hoitoa kulttuuriperintökohteena, alkuperäisen käytön loppumisen jälkeen. Kohteista 32 %:lla on kohdetta täydentävä perinnebiotooppi eli kohteella ja perinnebiotoopilla on yhteinen syntyhistoria. Kohteista 69 %:lla on vähintään yksi valtakunnalliseksi tunnistettu arvo (RKY, VARK, VaMA tai valtakunnallisesti arvokas perinnebiotooppi).

Hoitotavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi

Tärkein hoitotavoite on suojelutavoitteen asettaminen.

Viidennes kulttuurihistoriallisista arvokohteista vaatii kiireellisiä toimenpiteitä. Osalla suojeluarvojen turvaaminen vaatii mittavia tai vaikeita lisätoimenpiteitä, loppuilla korjaustoimenpiteet ovat myöhästyneet ja vauriot laajenevat. Kolmannes kulttuurihistoriallisista arvokohteista on kuntoseurannassa. Muut kohteet vaativat jatkuvaa hoitoa.

Hoidon tueksi tarvitaan ajantasaiset tiedot kohteesta. Suurin puute on seurannan edellyttämistä selvityksistä, nämä puuttuvat kolmanneksella kohteista. Hoidon osalta vain runsaat 10 % edellyttää jatkoselvityksiä ja kohteiden tiedot löytyvät Metsähallituksen tietojärjestelmistä melko hyvin. Uusilla arvokohteilla on täydennettävää ominaisuustiedoissa.

Kulttuurihistoriallisilla kohteilla ensisijainen käyttö on kohteen suojelu. Muu, perinteisesti käyttönä ymmärretty käyttö sovitetaan suojelukäyttöön. Tavoitteena on, että vuonna 2030 kohteilla on myös muuta kuin suojelukäyttöä. Tämä tavoite toteutuu jo yli 80 %:lla kohdekokonaisuuksista. Huolestuttavaa on, että 14 kohteella oleva käyttö vaarantaa kohteiden suojeluarvot. Näiden lisäksi on muutamia kohteita, joissa JHT:n omin toimin voidaan parantaa käytön kestävyttä.

Kaikki arvokohteet omaavat merkittäviä kulttuurihistoriallisia arvoja, joita ei voi korvata. Arvot eivät tuhouduttuaan korjaannu entiselleen. Heikkokuntoiset massiivikivirakenteet vaativat jatkuvaa asiakasturvallisuuden arviointia. Tavoitteena on tehdä vuoteen 2030 mennessä riskiarviointi puolelle kohdekokonaisuuksista. Riskiarviointi sisältää myös pelastuslain (379/2011) edellyttämät toimenpiteet.

Asiantuntija käy tekemässä tulosmittarin edellyttämän kuntoarvioinnin paikan päällä. Sen yhteydessä kerätään tietojärjestelmiin tarpeelliset ominaisuustiedot. Ominaisuustiedot vastaavat rakennusperinnön osalta ympäristöministeriön maankäyttö- ja rakennuslain (13 §:n, 132/1999) sekä maankäyttö- ja rakennusasetuksen (66 §:n, 895/1999) nojalla antamia rakennuksen käyttö- ja huolto-ohjetta koskevia määräyksien ja ohjeiden minimitietoja siinä laajuudessa kuin ne voidaan PAVE-tietojärjestelmässä esittää. Tiedot ovat puutteellisia kolmanneksella arvokohteista, pääosin uusilla kohteilla.

Arvokohteen suojeluarvot on turvattu
52 % 2023
69 % 2030

Arvokohteen vaurioituminen on estetty
39 % 2023
30% 2030

Kulttuurihistoriallisille arvokohteille asetettu suojelutavoitteen nykytila sekä tavoitetila 2023.

Arvokohteen korjaaminen on viivästynyt
9 % 2023
0 % 2030

Turvaamistoimenpiteet ratkaistaan seuraavan 5 vuoden aikana
3 % 2023
1 % 2030

Kulttuurihistoriallisille arvokohteille asetetun suojelutavoitteen nykytila (2023) sekä tavoitetila (2030). Kuvat: Metsähallitus.

Ylläpidon vaatimat voimavarat

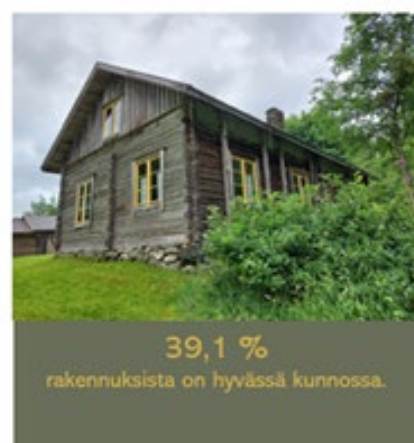
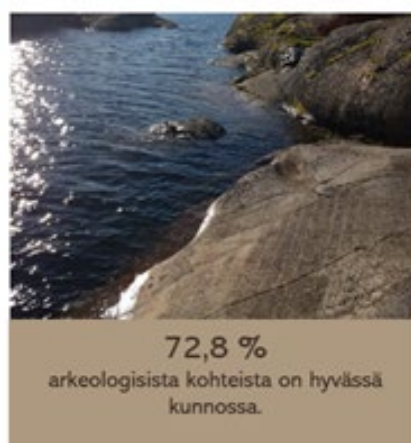
Nykyiset ylläpidon voimavarat eivät ole riittäviä kohteiden suojelutavoitteen mukaiseen ylläpitoon. Kulttuurihistoriallisilla arvokohteilla ylläpito vaatii selvitysten mukaan 1,8 milj. euron vuosittaisen rahoituksen. Tämä edellyttää, että kohteista saatavat tulot pysyvät ennallaan. Summa ei myöskään sisällä oikeusministeriön avolaitosyhteistyötä, joka on merkittävä tuki kulttuuriperinnön hoidossa.

Ylläpitokustannukset on laskettu vuoden 2018 korjausvelkaselvityksen ylläpitokulujen pohjalta korottamalla sitä Tilastokeskuksen 113r-kiinteistöhuoltoindeksillä (Kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi kuluerittäin). JHT:lla ei enää ole käytössä työajanseurantaa, jonka pohjalta voisi arvioida työajan jakautumisen mahdollisia muutoksia.

Hoidon laatuluokituksen vaikuttavuus

Kulttuurihistoriallinen arvokohde -luokittelu on asiantuntija-arvioon perustuva priorisointi ja ohjaa hyvin varojen käyttöä. Priorisointi toteutettiin ensimmäisen kerran 2018. Tulostittarina seuratussa vuoden 2018 arvokohdejoukossa hyväkuntoisten kohteiden määrä lisääntyi 15 % vuodesta 2018 vuoteen 2023. Muutos on merkittävä. Se vaikuttaa myös JHT:n korjausvelkaan, sillä hyväkuntoisella kohteella sitä ei ole. Ylläpidon riittävä rahoitus vaikuttaa suoraan tulokseen.

Huonokuntoisten kohteiden osuus laski nopeasti ensimmäisenä vuonna, mutta on sen jälkeen pysynyt noin 10 %:n tasolla. Vuonna 2018 huonokuntoisten kohteiden osuus oli 20 %. Huonokuntoisten kohteiden ydinjoukon muodostavat rauniolinnat ja -linnoituk-

Vuoden 2023 arvokohteisiin kuuluvien kohteiden kuntorakenne lokakuussa 2023. Arvokohteita on kaikkiaan 924. Kohdejoukon muodostavat sekä arkeologiset että rakennusperinnön kohteet. Kuvat: Metsähallitus.

set sekä Auttikönkään uittoränni, joiden korjaaminen edes keskinkertaiseen kuntoon on kallista. Laajojen kohteiden, kuten linnojen ja linnakkeiden, yksiselitteistä kuntoa on mahdollon arvioida, sillä niihin sisältyy paljon keskenään erilaisia ja erikuntoisia rakenteita. Arvioinnissa niille on kuitenkin annettu kohdekohtaisesti vain yksi kunto. Tosiasiallisesti näiden laajojen kohteiden kuntoa kuvaa parhaiten niille laskettu korjausvelka.

Arvokohteiden korjausvelasta

Kulttuurihistoriallisiin arvokohteisiin kohdentuva korjausvelka päivitettiin 2023 kohdejoukon tarpeiden mukaiseksi. Arvokohteiden korjausvelka on nyt 56,6 miljoonaa euroa, mikä on 13 miljoonaa euroa vähemmän kuin aiemman arvokohdejoukon tarpeiden pohjalta 2018 laskettu korjausvelka.

Vuosien 2018 ja 2023 välillä kohteiden kunnon parantaminen on kohdentunut erityisesti valtion strategiseen kulttuurihistorialliseen kiinteistövarallisuuteen. Tämän kohdejoukon korjausvelka on nyt 33,3 miljoonaa euroa, eli se on laskenut 20 miljoonaa euroa vuodesta 2018. Strategisten kohteiden joukko on säilynyt liki samana vuodesta 2018; kohdejoukon muutokset ovat syntyneet muutamista Metsähallituksen sisäisistä tasesiirroista.

Suurin yksittäinen tekijä korjausvelan muutoksessa on se, että kaikille kohteille ei tavoiteltu enää hyvää kuntoa, kuten vuonna 2018. Vuoden 2023 kohdejoukossa on enemmän hyväkuntoisia kohteita (52 %) kuin vuoden 2018 kohdejoukossa oli (43 %), jolloin kirittävää korjausvelkaa on vähemmän. Toisaalta myös vuosina 2020–2022 toteutetuista korjauksista syntyneeseen dataan perustuva rauniolinnojen ja -linnoitusten tarkempi korjausvelkalaskenta on vaikuttanut korjausvelkasummaan merkittävästi. Linna- ja linnoituskohteiden korjausvelkasumma arviointiin 2023 20,5 miljoonaa euroon. Noin 5 miljoonan euron pudotus perustuu markkinoiden paremman tuntemisen lisäksi tarkem-

paan kuntotietoon. Kohteiden tarpeiden tarkempi tuntemus on myös mahdollistanut toimenpiteiden priorisoinnin suhteessa toisiinsa.

Merkittävä kustannusarviota nostava tekijä on puolestaan rakentamiskustannusten nousu. Vaikka kunnan tavoitetasoa laskettiin, kustannukset nousivat kuudella miljoonalla eurolla. Suurin yksittäinen korjausvelka on Raaseporin linnalla (14 miljoonaa euroa). Linna on myös historiakohteiden ja 85 000 vuosittaisella kävijällään (2022) yksi JHT:n suosituimmista tutustumiskohteista. Yhdeksän nähtävyyksikäytössä olevan historiakohteen korjausvelka on 39 miljoonaa euroa, minkä lisäksi kohteisiin liittyy myös palveluvarustuksen kehittämistarpeita.

Rauniolinnoja ja -linnoituksia lukuun ottamatta kustannukset on laskettu samalla hybridimenetelmällä kuin vuonna 2018. Perushintoja on korotettu Tilastokeskuksen rakennuskustannusindeksin mukaan. Hybridimallissa on huomioitu se, että korjauskohteen sijainti saaristossa ja etäällä tieverkostosta nostaa korjauskustannuksia. Rakennusperinnön korjausvelasta suurin osa on kuitenkin pieniä kylmillään olevia puurakennuksia, jotka korjaamisen jälkeen pysyivät vaatimattomallakin ylläpidolla kohtuullisessa kunnossa.

Korjausvelka sisältää kohteen kulttuurihistoriallisten suojeluarvojen varmistamiseen liittyvät toimenpiteet koko korjausprosessin ajalta. Suojelukohteille tehtävät toimenpiteet edellyttävät usein luvitusta tai museoviranomaisen lausunnonmenettelyä. Pääosin suunnittelu- ja selvitystyöt sekä restaurointi- ja muut säilyttävän korjaamisen urakoinnit teetetään yrityksillä. Työn hankinta, valvonta ja ohjaus puolestaan jää JHT:lle.

Rauniolinnojen ja -linnoitusten korjausvelka on 25,8 miljoonaa euroa. Arkeologisten kohteiden korjausvelka on 1,2 miljoonaa euroa, josta suurin osa kohdistuu JHT:lle vuonna 2022 siirtyneeseen Salon Latokartanonkosken myllyn ja vasarapajan raunioihin. Muuten arkeologisten kohteiden hoito on useimmiten raivausta, luonnonhoitoa tai kohteen kulumisen estämistä pienimuotoisilla rakenteilla. Ra-

kennusperinnön osalta korjausvelka on 17,4 miljoonaa euroa. Korjausvelan suurin kokonaisuus muodostuu Vallisaaren–Kuninkaansaaren rakennuskannan ja arkeologisten kohteiden korjausvelasta, joka on 12,2 miljoonaa euroa. Rakennuskannan korjausvelan kasvun hillitsemisessä avainasemassa on riittävä ja oikein mitoitettu huolto ja ylläpito.

Korjausvelasta 67 % kohdentuu Vallisaaren ja Kuninkaansaaren ja Museovirastolta

2014 siirtyneisiin kohteisiin, kuten rauniolinnoihin ja -linnoituksiin. Hallinnansiirtokohteiden kulttuurihistoriallinen arvo on huomattava ja toisaalta kohteiden kunto oli hallinnansiirron aikaan lähes poikkeuksetta huono. Kohteiden kunnan todellista tilaa ei tunnettu hallinnansiirron toteutuksen aikaan. Hallinnansiirrot eivät liittyneet luonnonsuojeluohjelmien toteutukseen.

30,8 %

Rakennusperintökohteiden korjausvelka

2,2 %

Arkeologisten kohteiden korjausvelka
(pl. Vallisaari, rauniolinnat ja -linnoitukset)

56 645 165€

Kulttuuriperintökohteiden korjausvelka 2023.

45,5 %

Rauniolinnojen ja -linnoitusten korjausvelka

21,5 %

Vallisaaren rakennukset ja arkeologiset kohteet

Korjausvelan jakautuminen 2023. Kuvat: Metsähallitus.

Vallisaaren korjauskustannuksissa hoidon tavoitetaso ja kohdejoukon tarkempi kohdentaminen pienensi saaren arvokohteiden korjausvelkaa 7 miljoonaa euroa. Korjausvelasta suurin osa kohdistuu rakennusperintöön, joka on laskettu hybridimallilla. Kuvassa konsultti esittelee Aleksanterin-patterin konservointisuunnitelman ja dokumentoinnin aineistoa. Kuva: Hilja Palviainen / Metsähallitus.

Valtion kiinteistöstrategiaan (STRAVA) liittyvät esitykset

JHT:n kulttuurihistoriallisten arvokohteiden korjausvelkaan puuttumiseen on haettu ratkaisuja monin eri tavoin. Valtiovarainvaliokunta lausunnossaan vuoden 2022 budjetista kiinnitti huomiota siihen, että JHT:n saamalla rahoituksella ei ole pystytty vähentämään kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden korjausvelkaa, jonka suuruudeksi arvioitiin 70,9 milj. euroa vuonna 2018. Valiokunta piti tärkeänä, että korjausvelkaan etsitään ratkaisua Valtion kiinteistöstrategian 2030 jatkotyössä.

JHT:lla on ollut käytössä vuosina 2018–2022 erillisrahoitusta 3,8 miljoonaa euroa kii-reellisimpiin korjauksiin. Summa on pienempi kuin korjausvelkaselvityksessä 2018 arvoitu, vuosittain tarvittava 6 miljoonaa euroa. Lisäksi rahoitus on ollut pääosin ennalta määritelt-yihin kohteisiin sidottua.

Valtiovarainministeriön työryhmässä selvitettiin valtion kulttuurihistoriallisesti ja kokonaisturvallisuuden kannalta strategisia v-jaakäyttöisiä kohteita. STRAVA-työryhmän asettaminen oli yksi Valtion kiinteistöstrategian 2030 toimenpiteistä. Työryhmän loppuraportti valmistui 2023 (Valtiovarainministeriö 2023).

Loppuraportissa esitetään kuusi periaatetta valtion strategisen kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden hoidolle. Nämä ovat:

1. Strategisuuden arviointi.
Valtion kiinteistönhaltijan tulee arvioida hallinnoimiensa kohteiden strategisuutta säännöllisesti.
2. Vajaakäyttöisyyden arviointi.
Valtion kiinteistönhaltijan tulee seurata kohteiden käyttöä säännöllisesti. Vajaakäytön arviointi edellyttää riittävästi tietoa kohteiden käyttöasteesta, ylläpidon kustannuksista sekä kohteiden kunnosta tarvittavien investointien määrittämiseksi. Strategisia v-jaakäyttöisiä kiinteistöjä on pyrittävä

priorisoimaan valtion kokonaisu-
huomioiden, kun valtion toimintoja si-
joitetaan olemassa olevaan rakennus-
kantaan.

3. Luopumismahdollisuuden arviointi.
Kohteen haltija selvittää luopumis-
mahdollisuudet strategisen intressin
poistuessa tai muuttuessa. Valtion tu-
lee huolehtia arvokkaan kiinteistö-
omaisuutensa hyvästä hoidosta luovu-
tushetkeen saakka.
4. Tarkoituksenmukaisen haltijaviran-
omaisen arviointi.
Rahoitusta vailla olevia kohteita ei tu-
le siirtää omistajahaltijalta toiselle.
5. Omistamisen kustannusten minimoim-
isen arviointi.
Strategisten v-jaakäyttöisten kohtei-
den osalta mahdollisuudet omistami-
sen kustannusten minimoimiseksi tu-
lee arvioida suojeluarvot ja nähtävyy-
s-
käytössä olevien kohteiden turvalli-
suus huomioiden. Myös kohteen sul-
keminen vierailijoilta, joissain tapauk-
sissa kohteen, sen osan tai palvelura-
kenteiden purkamisen taikka suunnit-
elmallisen raunioitumisen salliminen
voi olla tarkoituksenmukainen ratkai-
su.
6. Rahoitustarpeen arviointi.
Kohteen haltijan tulee tehdä näkyvä-
ksi kohteen rahoitustarve ja ylläpitää
kustannustietoja. Strategisille kohteil-
le rahoitus tulee pyrkiä vahvistamaan.

Työryhmän työssä Metsähallituksen koh-
teista tunnistettiin viisi nähtävyysskohdetta,
joissa JHT:n käytössä olevat voimavarat eivät
riitä kohteiden hallinnoinnin velvoitteisiin.
Tämä johtuu näiden kohteiden suuresta kor-
jausvelasta (43,1 milj. € 2018). Lisäksi linjattiin,
että kohde, joka on vain osin valtion hallin-
nassa, ei voi olla valtiolle strateginen.

Metsähallituksen osalta työryhmä esitti kolmen kohteen valtio-omistuksesta luopumista vuoteen 2029 mennessä. Nämä ovat Kajaanin rauniolinna ja Svartholman merilinnoitus (Loviisa) sekä valtion osuus Kärnäkosken linnoituksesta (Savitaipale). Luovutuksissa noudatetaan luovutuslakia (973/2002). Kiinteistöjen haltijoiksi tulee etsiä vastuulliset tahot, joilla on kyky kiinteistöjen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseen. STRAVA-työryhmässä arvioitiin, että linnoitusten osalta luovuttamisen edellytyksenä oleviin selviytyksiin ja muihin toimenpiteisiin tarvitaan 2 miljoonan euron kertaluonteinen määräraha vuodelle 2024.

Työryhmä esitti JHT:n omistajahallinnan säilyttämistä Raaseporin ja Kuusiston rauniolinnoilla sekä Vallisaaren linnoituksella. Suunnitelmallisen hoidon pohjaksi tehdään kustakin kohteesta ajantasainen kuntoarviointi ja dokumentointi. Näiden pohjalta kohteille laaditaan restaurointisuunnitelmat, joissa yhdessä viranomaisten kanssa etsitään ratkaisuja suojelevarvojen säilyttämiseen ja omistamisen kustannusten minimoimiseen. Tavoitteena on pitää kohteet nähtävyysskäytössä, jotta paikallistaloudelliset vaikutukset säilyvät. Vuosina 2025–2028 arvioitu investointikustannus on 11 miljoonaa euroa. Vallisaarella JHT toteuttaa vuonna 2022 voimaan tullutta asemakaavaa siten, että matkailukäyttö tukee alueen suojeltujen rakennusten kunnostamista ja pienentää erillisrahoitustarvetta.

Loppusanat

Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien hallinnoimasta valtion kulttuuriomaisuudesta on muodostunut moni-ilmeinen joukko ja otanta suomalaisesta kulttuuriperinnöstä. Kohteet levittäytyvät eri puolille maata, aina Lapin äärimmäisistä erämaista etelärannikon saaristoon. Moninaisuutta ilmentävät myös mukana olevat kansalliset monumenttikohteet, kuten rauniolinnot.

Kulttuuriomaisuutta hoidetaan suunnitelmallisesti, pitkäjännitteisesti ja kohteiden arvon mukaisesti. Kaikki tämä tapahtuu aina olemassa olevien resurssien mukaisesti. Hyvä ja arvostava hoito vaatii säännölliset ja riittävät henkilöstö- ja taloudelliset resurssit. JHT:n vähenevä budjettirahoitus ja säästötavoitteet tulevat vaikuttamaan myös sen hallinnoiman kulttuuriomaisuuden hoitoon. Kriittisiä, kallista korjauksia on osittain voitu tehdä erillisrahoituksen turvin, mutta oletettavasti niidenkin saaminen hankaloituu tulevinä vuosina.

Hyvä hoito edellyttää hoitajilta vahvaa verkostoitumista kotimaassa vastaavia kohteita hoitavien tahojen, museoviranomaisten sekä muun laajan kulttuuriympäristöjen parissa toimivan kentän kanssa. Kehitystyötä, tutkimusta ja poliittista ohjausta on seurattava ja siihen on osallistuttava. Kansainvälistä yhteistyötä edellytetään erityisesti massiivikivi- ja betonirakenteiden hoidossa. Ilmastonmuutos asettaa meidät uusien haasteiden eteen, ja yhteistyöstä löytyy mahdollisuuksia siihen sopeutumiseen.

Kohdetasolla hyvä hoito edellyttää myös mahdollisuutta ja kykyä yhteistyöhön paikallisten toimijoiden kanssa. Kohteista ja niihin liittyvistä tarinoista osana maamme historiaa on viestittävä aktiivisesti.

Kulttuuriperintö kiinnostaa ihmisiä. Kiinnostus taas lisää kunnioitusta ja halua suojella.

Telkkämäen kaskeajat hoitavat ympäristöä sekä ylläpitävät elävää perintöä. Kuva: Marko Haapalehto / Metsähallitus.

Lähteet

- von Boehm, A. & Kajala, L. 2015: Raaseporin, Kuusiston ja Kajaanin rauniolinnojen, Svartholman merilinnoituksen ja Langinkosken luonnonsuojelualueen kävijätutkimus 2014. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 213. <julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2015/12/b213.pdf>. 223 s.
- Heikkilä, L. 2018: Suomenlinnan kävijätutkimus 2018. Suomen maailmanperintökohteiden kävijätutkimushanke 2017–2018. – Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry. <maailmanperinto.fi/wp-content/uploads/Suomenlinnan-k%C3%A4vij%C3%A4tutkimus-2018-4.pdf>. 107 s.
- Hyry, J. 2021: Kulttuuriperintöbarometri 2021. – Museovirasto, ympäristöministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö. CC BY 4.0. <museovirasto.fi/uploads/Museovirasto-kulttuuriperint%C3%B6barometri-2021_Kantar-TNS.pdf>. 65 s.
- Kajala, L., Almik, A., Dahl, R., Dikšaitė, L., Erkkonen, J., Fredman, P., Søndergaard, J. F., Karoles, K., Sievänen, T., Skov-Petersen, H., Vistad, O. I. & W, P. 2009: Kävijäseuranta luontoalueilla – Pohjoismaiden ja Baltian maiden kokemuksiin perustuva opas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 116. <julkaisut.metsa.fi/julkaisu/kavijaseuranta-luontoalueilla-pohjoismaiden-ja-baltian-maiden-kokemuksiin-perustuva-opas>. 144 s.
- Korkman, O., Greene, S. & Hantula, K. 2020: Lifestyles after lockdown. – Sitra. <sitra.fi/julkaisut/elamantavat-pandemian-jalkeen>.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2023: Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030. – Verkkosivusto, Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. <mmm.fi/kansallinen-sopeutumissuunnitelma/kiss2030>.
- Malinen, M., Mikkola, M. & Tuomaala, T. 2018: Aulangon luonnonsuojelualueen kävijätutkimus 2016–2017. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 236. <julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2018/05/b236.pdf>. 64 s.
- Metsähallitus 2016: Kestävän matkailun periaatteet. Kansallispuistot, luonto- ja historiakohteet sekä maailmanperintökohteet. – Metsähallitus Luontopalvelut, Vantaa. <julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2021/02/kestavan-matkailun-periaatteet.pdf>. 3 s.
- Metsähallitus 2019: Metsähallituksen Luontopalvelujen korjausvelkaselvitys 2018. – Metsähallitus, Vantaa. <julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut/mhlp-korjausvelkaselvitys2018.pdf>. 11 s.
- Metsähallitus 2023: Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 272. <julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Bsarja/b272.pdf>. 247 s.
- Metsähallitus 2024a: Metsähallitus arvottamisavain 2023 – Luontopalvelujen kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden luokittelu ja hoidon priorisointi versio 3.0. – Metsähallitus, Luontopalvelut, Vantaa. MH asianro 2176/2024. 51 s.
- Metsähallitus 2024b: Metsähallitus kulttuurihistoriallisten arvokohteiden hoidon laadun tavoitteet versio 3.0. – Metsähallitus, Luontopalvelut, Vantaa. MH asianro 2204/2024. 39 s.
- Nikkola, K. 2022: Vallisaaren kävijätutkimus 2022. – Metsähallitus, Vantaa. <julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2022/12/vallisaari_kavijatutkimus_2022.pdf>. 34 s.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015: Yhteinen perintömme – Vårt gemensamma arv. Kansallinen maailmanperintöstrategia – Nationell världsarvsstrategi 2015–2025. – Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:14. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75113/okm14.pdf>. 69 s.
- Palviainen, H. 2022: Antikvaaristen arvojen huomioiminen julkisissa hankinnoissa – Tapaustutkimus Metsähallituksen Luontopalvelujen kulttuuriperintökohteiden hoito- ja hankintaprosessista. – Ylemmän ammattikorkeakoulututkiminnon lopputyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu. 108 s.
- Raatikainen, K. (toim.) 2018: Tavoitteet teoiksi! Metsähallituksen Luontopalvelujen suuntaviivat perinnebiotooppien hoidolle 2025. – Metsähallitus, Vantaa. <julkaisut.metsa.fi/julkaisu/tavoitteet-teoiksi-metsahallituksen-luontopalvelujen-suuntaviivat-perinnebiotooppien-hoidolle-2025>. 80 s.
- Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys 2019: Suomen maailmanperintökohteiden kävijätutkimushanke 2017–2019, tiivistelmä. – Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry. <maailmanperinto.fi/wp-content/uploads/Suomen-maailmanperint%C3%B6kohteiden-k%C3%A4vij%C3%A4tutkimushanke-2017-2019-tiivistelm%C3%A4.pdf>. 13 s.
- Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys 2022: Vanhan Rauman kävijätutkimus 2022. – Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry. <maailmanperinto.fi/wp-content/uploads/KAVIJATUTKIMUS-Vanha-Rauma-2022.pdf>. 72 s.
- Söderlund, M. 2022a: Langinkosken luonnonsuojelualueen kävijätutkimus 2021. – Metsähallitus, Vantaa. <julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2022/09/langinkoski_kavijatutkimus_2021.pdf>. 21 s.
- Söderlund, M. 2022b: Svartholman merilinnoituksen kävijätutkimus 2021. – Metsähallitus, Vantaa. <julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2022/09/svartholma_kavijatutkimus_2021.pdf>. 23 s.
- Valtioneuvosto 2022: Kansallinen virkistyskäytön strategia 2030. – Valtioneuvoston julkaisuja 2022:13. <julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164145/VN_2022_13.pdf>. 111 s.
- Valtioneuvosto 2023: Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030, tiivistelmä. <julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164639/OKM-Kulttuuriperintostrategiaesite-verkko-fi.pdf>. 6 s.
- Valtiovarainministeriö 2021: Valtioneuvoston periaatepäätös valtion kiinteistöstrategiaksi 2030. – Valtiovarainministeriö, Helsinki. <vm.fi/documents/10623/2608187/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+valtion+kiinteist%C3%B6strategiaksi+2030.pdf/c412e007-25ee-9051-8c0d-d0f1e8a10f1a/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+valtion+kiinteist%C3%B6strategiaksi+2030.pdf>. 6 s.
- Valtiovarainministeriö 2023: Valtion strategiset vajaakäyttöiset kiinteistöt. Työryhmän ehdotus. – Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:45. <julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164991/VM_2023_45.pdf>. 64 s.

Liitteet

Liite 1 Käytölle asetettuja tavoitteita - Valtion linjaukset ja strategiat

Valtioneuvoston periaatepäätös valtion kiinteistöstrategiaksi 2030 (Valtiovarainministeriö 2021)

Kiinteistöstrategia toimii valtion kiinteistöjen yhtenäisen omistajapolitiikan työvälineenä. Strategian 11 tavoitetta tulee saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Valtion kaikessa toiminnassa huomioidaan taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset näkökohdat. Strategiasa tunnistettuja haasteita ovat muun muassa ilmastonmuutoksen torjuntaan, kulttuuriympäristön vaalimiseen ja julkisen talouden kestävyyteen liittyvät tavoitteet ja velvoitteet. Myös julkisen hallinnon toimintakykyä halutaan edelleen vahvistaa, esimerkiksi siiloutumista ja päällekkäistä työtä vähentämällä sekä kumppanuutta ja tiedon hyödyntämistä tukemalla.

Kiinteistöstrategian päämääränä on valtion kiinteistövarallisuuden hallinta ja hoitaminen tehokkaalla, kestäväällä ja valtion kokonaisedun varmistavalla tavalla nykyisissä ja muuttuvissa olosuhteissa. Valtion kiinteistöstrategian tavoitteet tulee varmistaa kaikissa valtion omistuksessa tai määräysvallassa olevaa kiinteistövarallisuutta koskevissa ratkaisuissa. Valtion kokonaisedulla tarkoitetaan taloudellisten vaikutusten lisäksi myös sosiaalisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia sekä muita keskeisiä yhteiskunnallisia näkökohtia, kuten kulttuuriperinnön vaaliminen, kokonaisturvallisuuden varmistaminen, ilmastonmuutoksen torjunta ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Yksi ehdotuksista on perusrekisterien valtion kiinteistöomistuksia koskevien tietojen kattavuuden ja oikeellisuuden parantaminen. Valtion kiinteistövarallisuutta hallinnoivien toimijoiden tulee hakea ja käyttää pysyviä rakennustunnuksia. Jäljempänä STRAVA-työryhmän ehdotus.

Valtion strategiset vajaakäyttöiset kiinteistöt -työryhmän STRAVA periaatelinjaukset ja toimenpide-esitykset (Valtiovarainministeriö 2023) toteuttavat valtion kiinteistöstrategiaa 2030. Työryhmä tarkasteli kokonaisturvallisuuden ja kulttuurihistoriallisten arvojen vuoksi vajaakäyttöistä valtion kiinteistövarallisuutta. Työryhmän periaatelinjaukset koskevat näiden kohteiden strategisuutta, vajaakäyttöisyyttä, luopumismahdollisuuksia, tarkoituksenmukaisen haltijaviranomasta, omistamisen kustannusten minimointia sekä rahoitustarpeen arviointia.

STRAVA-työryhmän kannanotot, linjaukset ja esitetyt toimenpiteet ovat Metsähallituksen kiinteistövarallisuuden osalta seuraavat:

Työryhmä esitti kolmen kohteen valtio-omistuksesta luopumista vuoteen 2029 mennessä. Nämä ovat Kajaanin rauniolinna ja Svartholman merilinnoitus sekä valtion osuus Kärnäkosken linnoituksesta. Luovuttamisen edellytyksenä on linnoitusten osalta riittävä dokumentointi ja ajantasaisen korjaus- ja ylläpitosuunnitelman tekeminen, mihin arvioidaan tarvittavan 2 miljoonan euron kertaluonteista määrärahaa vuodelle 2024. Metsähallituksen omistajahallinnan esitetään säilyvän Raaseporin rauniolinnassa ja Kuusiston linnanrauniolla sekä Vallisaaren linnoituksella. Priorisoimalla kunnostustoimia kuntotutkimusten pohjalta tarvittavia investointeja voidaan jossain määrin pienentää. Kohteiden kuntotutkimuksien ja kunnostustoimien aloittamisen arvioitu investointikustannus on noin 6 miljoonaa euroa vuosina 2023–2029. Vallisaaressa uuden kaavan mahdollistama matkailukäyttöä tukevan rakentamisen tulee tukea alueen suojeltujen rakennusten kunnostamista ja näin joiltain osin pienentää investointien erillisrahoitustarvetta.

Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030 (Valtioneuvosto 2023)

Metsähallitukselle merkityksellinen kokonaisuus on Kulttuuriperintö, luonto ja ilmaston muutos. Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus -kokonaisuudesta keskeistä on laajasti käytössä olevan kulttuuriperintötiedon kattavuus, ajantasaus ja yhteentoimivuus.

Valtioneuvoston selonteko kansallisesta ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelmasta vuoteen 2030 (Maa- ja metsätalousministeriö 2023)

Suunnitelman mukaan kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön kohdistuvia ilmatoriskejä ei ole riittävästi huomioitu ilmastomuutokseen sopeutumispolitiikassa Suomessa eivätkä ilmastomuutoksen edetessä nykyiset toimet ole riittäviä turvaamaan kulttuuriperinnön ja -ympäristön säilymistä. Ilmastomuutos on myös vaikuttanut saamelaiden ympäristöön, elinkeinoihin ja kulttuuriin.

Tavoitteeksi on asetettu, että kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön suojelu ilmastomuutoksen vaikutuksilta on parantunut, niiden huomiointi ilmastomuutokseen sopeutumispolitiikassa on vahvistunut sekä kulttuuriperintöön ja -ympäristöön sisältyvän tiedon hyödyntäminen sopeutumiseen liittyvissä ratkaisuissa on kehittynyt vuoteen 2030 mennessä. Luontopalveluille on osoitettu toimenpanotehtävä kahdessa kokonaisuudessa. Osaamisen kehittämisessä ja kulttuuriperinnön ja -ympäristön hoidon riittävästä resursseista huolehtimisessa (toimenpide 15.1.) sekä Kulttuuriperintöön ja -ympäristöön kohdistuvien ilmastomuutoksen vaikutusten arvioinnin kehittämisessä (toimenpide 15.2.).

Valtioneuvoston periaatepäätös Kansallisen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 (Valtioneuvosto 2022)

Luonnon virkistyskäyttö nojaa paljon vanhoihin tapoihin ja taitoihin, joiden nojalla luonnossa liikutaan. Ne ovat osa elävää perintöä, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Suomalaisista metsäsuhdetta ja jokamiehenoikeuksia on ehdotettu UNESCO:n kansainvälisen aineettoman elävän perinnön luetteloon. Elävän perinnön kansallisessa luettelossa on yhteensä 64 kohdetta mm. jokamiehenoikeudet, sienestys, suomalainen metsäsuhte sekä suomenpystykorvalla metsästys ja eräperinteen vaaliminen.

Virkistyskäyttöstrategiassa tuodaan esille Sitran selvitys (Korkman ym. 2020) pandemian jälkeisistä elämäntavoista, jossa todetaan, että suomalainen kansallisylpeys on noussut: tämä oli yksi selvityksen päähavainnoista ja kaiken muutoksen taustalle nousut yhteinen tekijä. Luonnon merkitys osana kansallista identiteettiä vaikuttaisi myös vahvistuneen.

Luonnon merkitystä kansalliselle identiteetille kuvavat myös **Kulttuuriperintöbarometrin** tulokset (Hyry 2021). Barometrin mukaan kulttuuriympäristöön kuuluu kolme asiaa. Nämä ovat luontoympäristö (53 %, 2017 54 %), rakennettu ympäristö (48 %, 2017 48 %) ja arkeologiset esineet, paikat sekä muinaisjäännökset, muinaisesineet, muinaiset paikat ja monumentit (25 %, 2017 25 %).

Kulttuuriperinnön kannalta tärkeää on Virkistyskäyttöstrategian linjaus, jolla vahvistetaan luonnon virkistyskäytön kestävyden, vastuullisuuden ja turvallisuuden tutkimusta.

Liite 2 Kansallispuistojen kulttuuriperintöinventoinnit 2006–2023

Taulukossa ovat JHT:n vuosina 2006–2023 toteuttamat perusinventointitasoiset kulttuuriperintöinventoinnit. Perusinventoinnissa tuotetaan yleiskuva suojelualueen kulttuuriperinnön ominaispiirteistä ja tilasta. Inventoinnit on jaettu arkeologisiin ja rakennusperinnön inventointeihin inventoidun kohdejoukon ja tekijän ammattipätevyysperusteella.

Kansallispuisto	Arkeologinen inventointi	Rakennusperintöinventointi
Etelä-Konnevesi	2013	-
Helvetinjärvi	2022	-
Hiidenportti	2006	-
Hossa	2009, 2010, 2012	-
Isojärvi	-	-
Itäinen Suomenlahti	-	-
Kauhaneva–Pohjankangas	2009	-
Koli	2020	-
Kolovesi	2006	-
Kurjenrahka	2018	-
Lauhanvuori	2017	2009
Leivonmäki	2022 (osa)	-
Lemmenjoki	2013	-
Liesjärvi	2021	-
Linnansaari	2020	-
Nuukio	2010, 2021	-
Oulanka	2008, 2010, 2012	-
Pallas–Yllästunturi	2007, 2011, 2021	-
Patvinsuo	2006, 2008	-
Perämeri	2021	-
Petkeljärvi	2021	-
Puurijärvi ja Isosuo	-	-
Pyhä-Häkki	-	-
Pyhä-Luosto	2011	-
Päijänne	2010, 2022	2022
Repovesi	2006, 2023	-
Riisitunturi	2006, 2022	-
Rokua	2007	-
Saaristomeri	2014, 2019	2013 (Örö)
Salla	2021	-
Salamajärvi	-	-
Seitseminen	2007, 2021	2022
Selkämeri	-	2015 (Isokari)
Sipoonkorpi	2007	-
Syöte	2011, 2023	-
Tammisaaren saaristo	2011 (osa)	2016 (Jussarö)
Teijo	2010, 2022	-
Tiilikkajärvi	-	-
Torransuo	-	-
Urho Kekkosen kansallispuisto	2013	-
Valkmusa	-	-

Uusimmat Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

- No 249 Tammilehto, A., Saikkonen, A., Pääkkö, E., Tuominen, S., Mäkelä, K., Kokko, A., Härmä, P., Kallio, M., Heikkinen, M., Impiö, M., Törmä, M. & Anttila, S. 2024: Ylä-Lapin luonnon kaukokartoitus – Projektin loppuraportti osa 2 – Luontotyypit. 59 s.
- No 250 Stolton, S., Ahlroth, P., Auvinen, A.-P., Dehmel, N., Dudley, N., Hošek, M., Lahti, K., Ross, B. & Leung, Y.-F. 2024: Management Effectiveness Evaluation of Finland's Protected Areas 2023. 195 s.
- No 251 Ikkala, L. & Similä, M. (toim.) 2024: Ennallistettujen soiden seurannan kehittämisehdotukset – Hydrologia-LIFE-hankkeessa kertyneitä kokemuksia hoitoseurannan ja hydrologisen seurannan parantamiseksi ja kaukokartoitusseurannan perustamiseksi. 148 s.
- No 252 Arnkil, A., Bäck, A., Haavisto, F., Keskinen, E., Kuningas, S., Laine, A., Nieminen, A., Puttonen, I., Raitanen, H. & Salovius-Laurén, S. 2024: Katsaus meriluonnon kunnostustöihin ja -menetelmiin Suomessa. 139 s.
- No 253 Ikkala, L. & Similä, M. (eds) 2024: Proposals for developing the monitoring of restored peatlands – Experiences gained in Hydrology LIFE project for developing general and hydrological monitoring as well as setting up monitoring by remote sensing. 151 s.
- No 254 Karppinen, A., Nikula, R. & Vierelä, M. 2024: Eräpalvelujen virtavesikunnostukset 2020–2023 – loppuraportti. 64 s.

Sarja B

- No 267 Puranen, T. & Mikkola, M. 2022: Torronsuon kansallispuiston kävijätutkimus 2020–2021. 60 s.
- No 268 Puranen, T. 2022: Liesjärven kansallispuiston kävijätutkimus 2021. 62 s.
- No 269 Tiikkainen, U. 2023: Sallan kansallispuiston ja Sallatunturin alueen kävijätutkimus 2022. 63 s.
- No 270 Haverinen, S. 2023: Patvinsuon kansallispuiston kävijätutkimus 2022. 66 s.
- No 271 Haverinen, S. 2023: Tiilikkajärven kansallispuiston kävijätutkimus 2022. 64 s.
- No 272 Metsähallitus 2023: Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. 245 s.

Sarja C

- No 182 Metsähallitus 2022: Helvetinjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 109 s.
- No 183 Metsähallitus 2022: Pinkjärven ja Lastensuon hoito- ja käyttösuunnitelma. 99 s.
- No 184 Metsähallitus 2023: Koloveden kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 131 s.
- No 185 Metsähallitus 2023: Linnansaaren kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 157 s.
- No 186 Metsähallitus 2024: Seitsemisen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 107 s.

ISSN-L 1235-6549
ISSN (VERKKOJULKAISU) 1799-537X
ISBN 978-952-377-126-0 (PDF)
JULKAISUT.METSA.FI